Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЙ 1411 ЙИЛ ЗУЛ-ҚАЪДА, 10-КУН. ШАМСИЙ, 1370 ЙИЛ ЖАВЗО, 4-КУН.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январда таваллуд топган — 1991 йил 24 май, жума, 97-сон — НАРХИ обуначига 7 тийин. сотувда 10 тийин.

САФАРДАН МАҚСАД— МУАММОНИ ҲАЛ ЭТИШ

СССР БОШ ВАЗИРИ ЎЗБЕКИСТОНДА

СССР бош вазири В. С. Павлов 22 май куни Тошкентга келди.

Совет Иттифоқи ва Ўзбекистон ССР давлат байроқлари билан безатилган аэропортда В. С. Павловни Ўзбекистон ССР Президенти И. А. Каримов, жумҳурият вице-президенти Ш. Р. Мирсаидов, бошқа расмий кишилар кутиб олдилар.

В. С. Павлов самолёт пиллапояси олдида журналистларнинг саволларига жавоб қайтарди.

СССР бош вазири жумҳуриятга сафари мақсадларига тўхталиб, у шу куннинг долзарб вазифалари билан, хусусан бозор муносабатларига ўтиш муаммоларини ҳал қилиш билан боғлиқ эканлигини таъкидлади. Бундай муаммолардан энг мураккаби, — деди у, — бозор иқтисодиётига ўтиш пайтида жумҳуриятлар шароитининг бир хил эмаслигидир. Ўнлаб йиллар давомида ихтисослаштиришга зўр бериб келинди: ҳар бир жумҳурият мамлакат иқтисодиётининг умумий вазифаларидан келиб чиқиб у ёки бу маҳсулотни ишлаб чиқаришга, у ёки бу хом ашёни етказиб беришга ихтисослаштирилди. Бу аҳвол аҳоли турмушининг турли даражада бўлинишига, турли минтақаларда яшовчи кишиларга нисбатан ижтимоий адолатсизликка олиб келди. Бозор — жўшқин нарса, шу сабабли бозор иқтисодиётига ўтиш босқичида бир қанча жумҳуриятларда бу муаммолар кескин тус олди. Уларни ҳал қилишга ҳозир жумҳуриятларда юз бераётган аҳволни диққат билан ўрганиб, аниқ ёндошмоқ керак.

Ўзбекистонда юз берган табиий офат келтириб чиқарган вазият менинг бу ерга сафаримни тезлаштирди, деди пировардида В. С. Павлов. Ўзбек халқига нима билан қандай ёрдам бериш, шу қийин пайтда унга қандай мадад беришни шу жойнинг ўзида аниқлаш лозим. Дўст бошга кулфат тушганда билинади, дейди халқимиз, халқлар ўртасидаги дўстликнинг эса узоқ тарихи, азалий анъаналари бор.

23 май куни СССР бош вазири Нукусга жўнаб кетди, у Урганч ва Хивага ҳам боради.

В. С. Павлов билан биргаликда Ўзбекистон ССР Президенти, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи котиби И. А. Каримов ҳам жўнаб кетди.

(ЎзТАГ).

* * *

СССР бош вазири В. С. Павлов билан Ўзбекистон Президенти И. А. Каримов Ўзбекистон Компартиясининг Қорақалпоғистон жумҳурият комитетида бўлиб ўтган фаоллар йиғилишида қатнашдилар.

Қорақалпоғистон Олий Кенгашининг раиси, партия жумҳурият комитетининг биринчи котиби Д. Н. Шамшетов билан республика Вазирлар Кенгашининг раиси А. Х. Тожиев табиий офат — мисли кўрилмаган жала ва дўл оқибатларини тугатиш юзасидан ҳозир кўрилаётган тадбирлар тўғрисида ахборот беришди.

Дастлабки ҳисоб-китобларга қараганда, 50 миллион сўмлик зарар етган. Пахта ва бошқа экинларни экиш муддатлари ўтиб кетганлиги, Қорақалпоғистоннинг бусиз ҳам зарар келтираётган ва паст рентабелли совхозлари ҳамда колхозлари қайта экишни жуда тез ўтказганларида ҳам юқори ҳосил олишга умид боғлай олмасликлари вазиятни янада оғирлаштирмоқда. Кўплаб уй-жойлар шикастланди ва шу сабабли Қорақалпоғистон ҳозирги вақтда, айниқса бинокорлик материалларига жуда муҳтож бўлиб қолди.

Оғир экология вазияти, табиий офатнинг қутуриши республика иқтисодиётига жиддий зарба берди. Қорақалпоғистон аҳолиси Иттифоқ ҳукуматининг ёрдамига умид боғламоқда, деб таъкидлашди нотиқлар. Бундай ёрдам бўлмаса, Орол муаммолари тугунини ечиб бўлмайди.

В. С. Павлов Орол фожиасини умуммиллий кулфат деб атади. Бугунги кунда Қорақалпоғистоннинг асосий вазифаси қурилиш суръатларини кучайтириш, қувватларни оширишдир. Ғишт ишлаб чиқарадиган корхоналар қурилиши жуда истиқболли ишдир. Иттифоқ ҳукумати экологик фалокат зонасида яшаётган аҳолига ёрдам бериш учун имкони бор ҳамма ишларни қилади, Орол муаммосини ҳал этишга ўз эътиборини кучайтиради.

Ўзбекистон ССР Президенти И. А. Каримов ўз нутқида кечикмай ҳал этилиши лозим бўлган аниқ масалаларга тўхталди. Бу масалалар орасида «Оролводстрой»нинг моддий-техника ресурслари билан таъминлаш, Туямўйин-Нукус сув қувури ўтказилишини тезда тугаллаш масалалари бор. Қурилиш тармоғи базасини ривожлантиришда 10—15 та ғишт заводини қуриш катта ёрдам берган бўлур эди. Жаҳонда пахта етиштириладиган энг шимолий зонада тайёрланадиган хом ашёга нарх коэффицентини белгилаш зарур бўлиб қолди. Ўзбекистон ҳукумати ўз навбатида Қорақалпоғистон аҳолисига имкони бўлган ҳамма ёрдамни беради, деб ишонтирди Президент.

Кенгашда Туркманистон ССР бош вазири Ҳ. А. Аҳмедов қатнашди.

В. С. Павлов «Узградострой» бирлашмасининг Нукусдаги уйсозлик комбинати иши билан танишди.

* * *

СССР бош вазири В. С. Павлов билан Ўзбекистон ССР Президенти И. А. Каримов 23 майда куннинг иккинчи ярмида Урганчга келдилар. Аэропортда уларни Хоразм вилоят партия комитетининг биринчи котиби, вилоят советининг раиси Р. М. Худойберганова, вилоят ижроия комитетининг раиси А. Искандаров, бошқа расмий кишилар кутиб олдилар.

Хоразм меҳнаткашлари билан суҳбатларда вилоят иқтисодиётини ривожлантириш, бозор муносабатларига ўтиш муаммолари тилга олинди. Минтақада Орол денгизи фожиаси натижасида юз берган экология вазиятини яхшилаш масалаларига катта эътибор берилди. В. С. Павлов рафиқаси билан қадимий Хивада бўлдилар, шаҳарнинг диққатга сазовор тарихий жойларини— Ичанқалъа қўриқхонасини кўздан кечирдилар, музей ходимлари, илмий ходимлар, таъмирловчилар билан учрашувларда Шарқ меъморчилигининг қадимий архитектура ансамблларини авайлаб-асраш зарурлиги тўғрисида гапирилди. Совет ва хорижий туристлар компанияларини билан алоқаларни мустаҳкамлаш ва кенгайтиришнинг муҳимлиги таъкидлаб ўтилди.

Халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқарадиган йирик корхона — Хива гиламдўзлик бирлашмасига борилган пайтда ишчилар, инженерлар билан суҳбат бўлди.

СССР бош вазири Хива районидаги Ленин номли жамоа хўжалигида бўлди, пахтакорлар билан суҳбатлашди.

Кечқурун Урганчда вилоят партия-хўжалик фаолларининг йиғилиши бўлди, унда В. С. Павлов нутқ сўзлади.

Шу куни В. С. Павлов билан И. А. Каримов Тошкентга қайтиб келишди.

(ЎзТАГ махсус мухбирлари.)

В. С. Павловни Тошкент аэропортида кутиб олиш пайти.
Маъмур НАЗАР олган сурат.

СССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ ҚАРОРИ

ИТТИФОҚ ШАРТНОМАСИНИНГ ЛОЙИҲАСИ ҲАҚИДА

СССР Олий Кенгаши умумий концепциясини СССР халқ депутатларининг тўртинчи съезди қўллаб-қувватлаган янги Иттифоқ шартномаси лойиҳасини муҳокама этиб, **қарор қилади:**

1. Иттифоқ шартномаси лойиҳасининг матнини 1991 йил 17 март куни бўлиб ўтган СССР референдуми якунларига мувофиқлаштириш зарур деб ҳисоблансин.

2. СССР Олий Кенгашининг комитетларида, палаталарининг доимий комиссияларида ва СССР халқ депутатлари гуруҳларида Иттифоқ шартномаси лойиҳасини муҳокама қилиш якунлари тўғрисидаги ахборот маълумот учун қабул қилинсин. Комитетлар, комиссиялар, депутатлар гуруҳлари ва СССР халқ депутатларининг таклифлари ва мулоҳазалари СССР халқ депутатлари тўртинчи съезди томонидан тузилган тайёргарлик комитетига Иттифоқ шартномаси лойиҳасини узил-кесил ишлаб чиқиш чоғида эътиборга олиш учун топширилсин.

3. Иттифоқ шартномасини имзолашда ССР Иттифоқи давлат ҳокимияти олий идоралари юборган вакиллар иштирок этиши мақсадга мувофиқ деб ҳисоблансин.

СССР Олий Кенгашининг раиси
А. ЛУКЬЯНОВ.

Москва, Кремль.
1991 йил 22 май.

Табиий офатга рўбарў

МАТОНАТ СИНОВИ

Ҳар куни республикамизнинг турли жойларида жала, дўл, кучли шамол экинзорларга, боғ ва токзорларга, иморатларга шикаст етказаяпти.

Ёғингарчилик шу қадар кўп бўлдики, Бухоро ва Хоразм вилоятларининг баъзи районларида нормадагидан беш-олти ҳисса ошиб кетди. Жала ва дўл ниҳолларни пайхон этди, кўп жойларда эса ғўза, сабзавот, озуқа экинлари, бедазорлар, полизлар сел остида қолди. Табиий офат айниқса Қўнғирот, Шуманай, Қизилтепа, Шофиркон, Жиззах, Ховос, Шаҳрисабз, Тўрақўрғон, Чортоқ, Ургут, Пайариқ, Жомбой, Риштон, Олтиариқ, Урганч, Янгиариқ, Шовот, Хива, Қўшкўпир ва бошқа районлардаги экинзорларга кўп шикаст етказди.

Умуман, республика бўйича бугунга қадар пахтазорларнинг 30 фоизи табиий офатдан зарар кўрди. 10 фоиз майдонга чигит қайта экилди. Вилоятлардан олинаётган маълумотларга кўра, яқин икки-уч кун ичида чигит қайта экилган майдонлар 15 фоизгача етиши мумкин.

Самарқанд ва Хоразм вилоятларидаги пахта майдонларига айниқса катта зиён етказилди: жами 70 — 90 фоизи шикастланди. Наманган, Бухоро вилоятлари ва Қорақалпоғистон республикаси хўжаликларида эса пахтазорларнинг тенг ярми табиий офатдан зарар кўрди.

Боғот районидаги Наримонов номли, Урганч районидаги «Комсомол», «СССР 50 йиллиги», Хонқа районидаги «Правда», Хива районидаги Фрунзе номли, «Партия XXVII съезди», Янгиариқ районидаги «Коммунизм» колхозларида чигит экилган ерларнинг қарийб ҳаммаси шикастланди. Бундай майдонлар Қорақалпоғистон республикаси, Бухоро вилоятида 20—25 фоизни ташкил этади.

Май ойининг биринчи ва иккинчи ўн кунида баъзи хўжаликлар жами майдонларнинг 30—50 фоизига қайтадан чигит экдилар. Янгиариқ районидаги «Коммунизм» колхозидаги айрим бригадалар эса ҳозиргача чигит уч мартадан қайта экишга мажбур бўлдилар. Натижада баъзи пудратчи звенолар анча меҳнат ва йиллик сармояларини сарфлаб қўйдилар. Шу жиҳатдан олганда республика Президентининг «Аҳолига ёрдам кўрсатиш ва табиий офат оқибатларини тугатиш тадбирлари тўғрисида»ги фармони ўз вақтида чиқди. Унда аҳолига, ижарачиларга ва шахсий ёрдамчи хўжаликларнинг эгаларига Ўзбекистон ССР давлат суғурта бошқаруви белгилаганидан ташқари, республика ва маҳаллий бюджетлардан ҳар бир оилага 300 сўм миқдорида нафақа бериш кўзда тутилди. Шунингдек, қўшимча ўғит, уруғлик, ёнилғи-мойлаш материаллари, техника, эҳтиёт қисмлар ва қурилиш ашёлари ажратилади.

Қорақалпоғистон республикасидан бошқа кўпгина вилоятларда анчадан буён чигит бу қадар кеч қайта экилмаганди. Бироқ ноумид бўлишга, тушкунликка ўрин йўқ.

Ҳозир мутахассислар ва бригадирлар бутун кучни ниҳолларни сақлаб қолишга қаратмоғлари шарт. Чунки гектарига 40—50 минг кўчат қолган тақдирда ҳам яхши ишлов билан режани қоплайдиган миқдорда ҳосил тўплаш иложи бор. Бундай пайкалларни тўласинча сақлаш, чаласига илиқ сувда ивитилган чигит экиш тавсия этилади. Бундай тажриба Қашқадарё вилоятида кейинги икки-уч йил мобайнида муваффақиятли қўлланилмоқда.

Р. НАЗАРОВ.
Ўзбекистон ССР Қишлоқ хўжалиги вазирлиги пахтачилик бошқармасининг бошлиғи.

ШОШИЛИНЧ ЧОРАЛАР КЎРИЛАЁТИР

САМАРҚАНД. 22 май (Ўз мухбирларимиздан). 18 — 21 май кунлари вилоятнинг аксари районларида ёққан кучли ёмғир дўлга айланиб, қишлоқ хўжалик экинларига катта зарар етказди. 95 минг танобдан зиёд ғўза, 21 минг таноб ғалла, 48 минг таноб беда, 9 минг таноб сабзавот-полиз экинлари, 11 минг таноб маккажўхори, 24 минг таноб боғ ва токзорлар нобуд бўлди.

Ургут районида офатдан кўрилган зарар айниқса сезиларли. Бу ерда кўплаб тамаки, сабзавот майдонлари, токзорлар дўл остида қолди.

Нурота районидаги Ғозғон қишлоғида 15 хонадонга, Пайариқ районида 16 уйга шикаст етди. Шунингдек, Қўшработ, Самарқанд, Оқдарё, Большевик, Иштихон, Нарпай, Каттақўрғон, Пастдарғом ва бошқа районларда ҳам табиий офатдан зарар кўрилди. 30 километр йўл ишдан чиқди.

Куни кеча вилоятга Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси раисининг биринчи муовини И. Ҳ. Жўрабеков раҳбарлигидаги комиссия етиб келди. Жойлардаги аҳволни кўздан кечирди. Табиий офат оқибатларини бартараф этиш юзасидан шошилинч чоралар кўрилмоқда. Хўжаликларга қўшимча маблағ, уруғлик, минерал ўғит, техника, қурилиш материаллари ажратилмоқда. Дўлдан жабр кўрган хонадонларга товон пули тўланаётир.

Вилоят меҳнаткашлари табиат офатига матонат ва тадбиркорликни қарши қўйиб, кузги мўл ҳосилга мустаҳкам замин ҳозирлаш учун уюшқоқлик билан иш олиб бормоқдалар.

Ҳабиб ТЕМИР,
Холмуҳаммад НУР.

ТАЪЗИЯ БИЛДИРИЛДИ

Ҳиндистон жумҳуриятининг Тошкентдаги бош консулхонаси мотам либосида. Ҳиндистон давлат байроғи эгиб қўйилган.

Ўзбекистон ССР вице-президенти Ш. Р. Мирсаидов атоқли давлат ва сиёсат арбоби, Ҳиндистон жумҳуриятининг собиқ бош вазири, Ҳиндистон Миллий конгресси (И) партиясининг раиси Ражив Гандининг фожиали ҳалокати муносабати билан таъзия билдириш учун 23 май куни бош консулхонага келди. У таъзия китобига ҳамдардлик сўзларини ёзиб қўйди.

Ш. Р. Мирсаидов Ҳиндистон жумҳуриятининг Тошкентдаги бош консули А. К. Мукержи билан суҳбатда Ўзбекистон ССР Президенти И. А. Каримов номидан, жумҳурият халқи номидан Ҳиндистон халқига таъзия изҳор қилди. Ўзбекистон билан Ҳиндистон ўртасидаги дўстона алоқалар ривожланишида ижобий жараёнлар Ражив Ганди номи билан боғлиқлиги таъкидланди.

Суҳбатда Ўзбекистон ССР Президентлик кенгашининг аъзоси, жумҳурият ташқи ишлар вазири С. О. Азимов қатнашди.

(ЎзТАГ).

Дилда қайғу, кўзда ёш

ГУЛДАСТА ОРАСИДА... ҚОТИЛ ПАНЖАЛАРИ

Нигоҳларим олди бирдан қоронғилашди. Қалбимда тўлқин кўтарилди. Юрагимнинг бир чети ечишибми, санчибми кетди. Юмуқ кўзларимдан тирқираб чиққан аччиқ ёш аввал киприкларимни, сўнг яноқларимни оҳиста намлади. Ҳатто хаёлан қулғаб олиш мушкул кенг дунёни торгина кулбадай, ҳибсхонадай ҳис этдим. Унда нелар рўй бермайди! Бу оламга асли поку ҳалол келадиган инсон яхшилигу эзгуликни, адолату инсофни ғофилларча унутиб, қўлини қонга булғайди. Мансаб, давлат, ганжу гавҳар, лаънати шахсий манфаат, зулму бедодлик, айғоқчилигу жосуслик, жаллодлигу қотиллик, оқпадарлигу модаркушлик — санайверсак адоғи йўқ. Бу бедодликлар одам учун касбу корга айланаётганлигидан даҳшатга тушасан, табиатан гўзал, ширин, серзавқ дунёдан кўнглинг совий-совий дейди.

Ўша тун ухлай олмадим, қўрқинчли тушлар исканжасида иситмада алаҳсираб, куйиб-ёниб чиқдим. Тонгда уйғонганимда 1987 йилнинг февралида Ҳиндистонга қилган сафарим қора ипдай тизилиб хаёлимдан ўтди. Ҳам бой, ҳам қашшоқ, тарихан машҳур, минглаб динларга, мазҳабларга, худоларга сиғинадиган бечора, беназо, кулбасиз, бенасиб халқ. Одамлар бахтини ўйлаган ва инсонпарварлик ғояларини жамият эътиқодига айлантирган художўй моҳандас Карамчанд Ганди (1869—1948), буюк мамлакатини инглизлар зулмидан озод этиб, мустақиллик байроғини баланд кўтарган муҳтарам Жавоҳарлаъл Неру (1889—1964), унинг отаси, миллий озодлик ҳаракати арбоби, Ҳиндистон Миллий конгресси ташкилотчиларидан бири Мотилаъл Неру (1861—1931) ва бошқалар хусусида ҳинд мулкида эшитганларим, кўрганларим, билганларимни эсладим.

Бирданига Индира Ганди хонимнинг гулу гулзорларга бурканган, Деҳлининг қоқ марказида жойлашган қароргоҳига тушиб қолгандай бўлдим. Мана унинг ишлайдиган, тунайдиган, ҳордиқ чиқарадиган, меҳмонларни қабул қиладиган, ёру оғайнилари билан суҳбатлашадиган эрим ҳашамли, ярим ҳашамсиз хоналари. Темир панжаралар билан ўралган жуда катта боғ яшнаб турибди. Ҳар йўлакда, ҳар дарахтда, гулларнинг баргларида, худоларнинг ҳайкалчаларида, шилдираб оққан сув жилосида, фавворалар шарорасида — ҳаммасида Маликаи хонимнинг, ўзи поку, дили поку, сўзи поку, нияти пок ҳиндлар малойикасининг нафасини туяман. Мана, қаранг, эрталабки сайр пайтида қаттол қотилнинг ўқидан сарв дарахтидек қулаган Индиранинг жасади ҳали ҳам жон талвасасида йўлакда чалқанча ётгандай...

Онангнинг қисмати сенга тушдими, азизим Ражив? Ўша аросатли мотам кунларида сал эгиб қўйилган қора ҳошияли яловлар қадимий Деҳлининг сон-саноқсиз антиқа иморатлари пештоқида сенинг таъзиянгдан дарак бериб ҳилпирамоқдами? Ҳисобсиз халқ, кўчаларда туғилиб, кўчаларда яшаб, кўчаларда бандаликни бажо келтирадиган оломон ҳўнграб йиғламоқдами? Ганг дарёси тескари оқмоқдами? Машҳур Тож Маҳал бобурийлар хотираси қаторида сенга ҳам марсия ўқимоқдами? Ўзбекистонга ва ўзбекларга нисбатан меҳру мурувватга тўла қалбинг уришдан тўхтадими? Жаҳон гуллари сенинг, италян гўзали ҳисобланмиш дилбар рафиқанг Соня хоним оёқлари остида анбар бўйларини сочиб ястаниб ётганда Тамилнад (мен у ерда бўлганман, дам олганман, тунаганман) штатида олдингда турган, орасига ажал воситаси — портловчи мослама қўйилган гулдаста қоп-қора сочларингнинг битта толасига арзирмиди? Ҳиндистоннинг мустақил, эркин, осойишта яшашини таъминлаш, барча динлару, мазҳаблару, маслаклару, қабилалару, қавмлару, фирқалару гуруҳлар бирлигига эришиш орзулари, Ҳиндистон Миллий конгресси (И) тарафида турганингча умумий миллий парламент сайловларида севимли халқинг ишончини қозонишдек муқаддас ният қалбинг қатларида қолиб кетдими? Волидаи муҳтараманг қотиллари сени ҳам ўлим чангалига тутқазиб беришганида жафокаш ҳинд замини зилзилага келмадими? Ахир мен куни-кеча ушбу сатрларни ўртаниб ёзаётганимда Тошкентда ер силкинди-ку!

...Яна ўтмишни эслайман. 1961 йилда Жавоҳарлаъл Неру Самарқандга ташриф буюрмаганида, ҳазрат Хўжа Исмоил Бухорий манзилгоҳини зиёрат қилмаганида эҳтимол бу гўзал кошона ҳали ҳам омборхонаю ўғитхоналигича қолармиди? Унинг саъй-ҳаракатлари бўлмаганида Совет — Ҳиндистон дўстлиги ҳозиргидек олий нуқтага кўтарилармиди? Алексей Косигин Лаъл Баҳодир Шастри билан Аюбхонни ярашитирмаганида икки давлат ўртасидаги низо қонли урушга сабаб бўлмасмиди? Индира Ганди Тошкентга келиб ўзбек болалари пешонасини силаб ўпмаганида бу маҳбуба аёл диёримизнинг азизасию қадрдонига айланармиди? Ражив Ганди Михаил Горбачев билан қўлма-қўл кўришмаганида, машҳур декларацияга имзо чекилмаганида мамлакатларимиз ўртасидаги беғараз ҳамкорлик ғанимларимиз томонидан йўққа чиқарилмасмиди?

...Бугун руҳим вазмин, кайфиятим ёмон, кўнглим ғаш. Чунки жаҳон алғов-далғов, бизнинг мамлакат жар ёқасида, Жигаристоннинг жигаридан қон оқмоқда. Ўзбек бугунини ўтказиб, эртаги тирикчилигини ўйламоқда. Сокин оқаётган дарё таги тўлқинланиб, пишқириб, пушқаланиб турибди. Нарх-навою, тўловлару, товонлару, мурувватлару хайриялар хусусидаги сон-саноқсиз фармонлар, фармойишлар, буйруқлар меҳнаткаш дастурхонига ва чўнтагига қанчалик барака келтириши яратганнинг ўзига маълум, холос.

Ана шу шўришлар етмагандек, Ражив Ганди жанобларининг даҳшатли тарзда ўлдирилиши билан боғлиқ қайғу ўзбек элини ларзага солди. Бундан тўрт йилу тўрт ой муқаддам Деҳлида Индира хоним хотироти учун очилган таъзиялар дафтарига кўзда ёш ила имзо чекканимда бугунга келиб 1991 йил 23 май соат 14.35 да унинг жувонмард ўғли Ражив Ганди сиймосини кўз олдимга келтирганимча, қалтираган, мажолсиз бармоқларим Тошкентдаги консулхонада очилган қора китобга марсия битишини сира-сира ўйламагандим.

Битсин зулм, битсин истибдод, битсин қотиллик!

Нерулар, гандилар, бобурийлар, хуллас, яхшилар арвоҳи биздан хушнуд бўлғай, уларнинг руҳи муқаддаслари биз, гуноҳкор бандаларни балолару, қазолару, офатлару, туҳматлару, фитналару, ғаразлару ғаламисликлардан асрағай!

Аҳмаджон МУХТОРОВ.

ЖУРНАЛИСТЛАР ҲАМДАРДЛИГИ

23 май куни «Халқ сўзи» ва «Народное слово» рўзномалари таҳрир ҳайъатларининг аъзолари, бўлимларнинг муҳаррирлари, бошқа ижодий ходимлар Ҳиндистон республикасининг Тошкентдаги бош консулхонасига ташриф буюрдилар. Улар ҳинд халқининг содиқ фарзанди, Жавоҳарлаъл Неру ва Индира Ганди улуғ ишининг толмас давомчиси, Совет Иттифоқининг, жумладан Ўзбекистоннинг самимий дўсти, халқлар ўртасида тинчлик, тотувлик, ҳамкорлик учун қатъий курашчи Ражив Ганди ваҳшийларча ўлдирилганлиги муносабати билан қайғу чекиб, консулхона раҳбариятига, барча ходимларига Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши рўзномаларининг журналистлари, жамики депутатлар ва муштарийлар номидан чуқур таъзия билдирдилар, даҳшатли фожиа, оғир жудолик, беҳад мусибатдан куюниб, изтироб чекаётганликларини изҳор етдилар.

Бош консул Ашок Кумар Мукержи жаноблари Ражив Ганди Ўзбекистонга қадрдон бўлганлигини, Тошкентдаги бош консулхона унинг ташаббуси ва маслаҳати билан ташкил этилганини, жаноб Ганди бошлаган хайрли ишлар — яхши қўшничилик, ўзаро биродарлик, жамики фойдали алоқалар, соф ниятли борди-келди давом этажагини, бу эса ҳинд халқи улуғ фарзанди хотирасини сақлашнинг муқаддас йўли эканлигини таъкидлади. Ўзбек журналистларининг ҳамдардликларини, дели у, муҳтарама Соня хонимга, Ҳиндистон республикаси раҳбариятига, сизларнинг ҳамкасбларингизга албатта етказаман.

Ҳар иккала рўзнома қаламкашлари Ражив Гандининг четига қора ҳошия ўралган сурати ёнига гуллар қўйишди, бошларини эгиб бир дақиқа сукут сақлашди, таъзия китобида ўз ёзувларини қолдиришди.

МАКТУБ

«Халқ сўзи»нинг фидойи ходимлари!

Барча ўқувчилар қатори мен ҳам таваллуд топганига эндигина тўрт ярим ой бўлган, мурғак ва беғубор, лекин ана шу қисқа муддат ичидаёқ муштарийларнинг чинакам дўстию сирдошига айланиб бораётган бу рўзномага айрича меҳр қўйиб қолганлигимни яшира олмайман. Нима учун?

Маълумки, ҳар бир ота-она катта орзу-умид билан ўз фарзандига у ҳали дунёга келмасдан аввал исм танлаб қўяди. Ва дақиқалар, кунлар, ойлару йиллар мобайнида нури дийдаси табаррук номга қай даражада муносиб бўлиб улғаяётганлигини унинг ширин қилиқлари, такрорланмас ҳаракатлари, мафтункор кулгилари, нурли кўз қарашлари, бийрон сўзларидан мудом қидиради. Ниятлари ушалаётганлигини қалбдан ҳис этганларида эса олам-олам қувонч туйғуси оғушида тебраниб, бошларидан кечирган жамики азоб-уқубатлардан фориғ бўладилар.

Рўзномага «Халқ сўзи» деб ном қўйилишида, назаримда, шундай эзгу мақсад, рамзий маъно мужассам. Унинг ҳар сонида эълон қилинаётган аксарият мақолалар катта дард, қайноқ қалб ила битилгани, халқимиз тили учида турган гаплар, турмушда ечимини кутаётган муаммолар бамисоли тандирдан ҳозир узилган нондек бутун ҳарорати билан муштарийларга етказиб берилаётгани бунинг исботи.

Менинг қўлимга қалам тутқазган яна бир қувончли воқеа шуки, у ҳам бўлса «Халқ сўзи» таҳрир ҳайъати ҳар ойда республика вилоятларининг муайян районида ОШКОРА МУЛОҚОТ ўтказишга қарор қилганидир. Бу — ҳақиқатан унинг номига яраша ташаббус. Бундан шунчаки севиниш камлик қилади, аксинча, хайрли тадбирни табриклаш керак. Чунки узоқ йиллар давомида матбуот нашрлари халқдан ажралиб қолганлиги аён. Ишқ бошқа, ҳавас бошқа деганларидек, улардаги қатор мақолалар таъсирсиз, нари борса битта-иккита раҳбарларнинг мухбирларга берган маълумотлари асосида ёзилардики, бу ҳол муштарийларнинг ишончига путур етказганди. Шу боисдан рўзнома сайёр гуруҳи аъзолари Сирдарё вилоятидаги Оқолтин районии меҳнаткашлари ҳузурида ўтказган «Биринчи ошкора мулоқот»ни («Халқ сўзи», 1991 йил 16 апрель) ўқиб, бениҳоя хурсанд бўлдим. Ҳафта мобайнида турли касбдаги кишилар билан учрашилган, уларнинг дарди, ташвишлари, ҳаётий муҳим муаммолар очиқчасига ўз ифодасини топган. Бироқ, менимча, қамров кўламини янада кенгайтириш, гарчи бир район мисолида бўлса-да, оддий меҳнаткашдан бошлаб раҳбаргача ўйлантираётган, нафақат туман, ҳатто вилоят ва республика миқёсида аҳамият касб этадиган чигал масалаларни ана шу ошкора мулоқот асосида кенг таҳлил қилиш жоизга ўхшайди. Бунинг учун, албатта, дадиллик ва шижоат зарур.

Одам ўзи эътиқод қўйган, ҳурмат қилган дўстида фазилат бобида оз бўлса ҳам камтиклик бўлмаслигини дил-дилидан истайди. «Халқ сўзи» рўзномаси биз — ўқувчиларнинг сирдошимизки, унинг маслак ва мақсадидан оғмай, ҳақиқатга эш бўлиб фаолият кўрсатишини чин кўнгилдан тилаб, шу фикр-мулоҳазаларни айтишга жазм этдим.

Қодир ПИРМАТОВ.

Жиззах шаҳри».

«Халқ сўзи»нинг сайёр гуруҳи жиззахликлар ҳузурида

ДАРДИ БОРНИНГ ИМОНИ БУТУН

Иккинчи ошкора мулоқот айни шу нақлнинг тўғрилигини исботлади

СУРАТЛАРДА: якуний йиғилишдан лавҳалар. Халқ депутатлари Жиззах район совети раиси, район партия комитетининг биринчи котиби Муқум Ҳасанов (чапда) меҳнаткашларининг саволларига жавоб бермоқда.

ЖИЗЗАХДАН УЧТЕПАГАЧА

Бу юрт на-не балоларни бошидан кечирмади ўзининг бир ярим минг йиллик тарихида. Жиззах ҳақида арабий, эроний муаллифлар ҳамиша илиқ сўз айтганлар. Шарафиддин Али Яздий ва Бобур уни «Ўта тўкин-сочин, файзли ўлка» деб таърифлашган. Жиззах қадим-қадимдан Чинни Рум билан боғлайдиган Буюк ипак йўли устида жойлашгани боис доимо гавжум ва обод бўлган. Муҳими — у элга, миллатга кўплаб истеъдод соҳибларини етказиб бериб, ўшалар воситасида ўз номини абадийлаштирганки, уни энди тариху жуғрофиядан бир чизиқ тортиш орқали ўчириб ташлаш асло мумкин эмас. Афсуски, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг XVI пленуми (1984 йил)дан сўнг айрим аламзадалар бир кишига аччиқ қилиб, ана шундай ноҳуш ишга қўл урдилар! Аввалига Жиззах вилояти, кейинроқ Жиззах райони тугатилди.

Навбат Жиззахнинг ўзига етганди!

Бир ҳаракат билан бу номни ҳам харитадан ўчириб, «Иваново» ёки «Петрово» деб ўзгартиришларига баҳя қолган эди. Яхшиямки, соғлом кучлар ҳали бор экан! Улар ғолиб чиқишди-ю, вилоят, сўнгра район қайта ташкил этилди.

Энг кекса, айни пайтда энг кенжа ана шу районнинг раҳбари этиб юртнинг ҳақиқий фарзанди Муқум Ҳасанов сайланди.

— Еш ўтиб кетибди, — дейди у. — Бу ёғи пенсияга яқин... Ахир эллик бешдаман!

— Парво қилманг, ҳали отдайсиз! — уни юпатмоқчи бўламиз.

— Э, йўқ! — эътироз билдиради суҳбатдошимиз.—Сиртдан шундай кўринса-да, ҳар кимнинг бошидан ўтгани ўзига аён. Хуллас, 54 ёшимгача она шаҳримдан четда юрдим. Самарқандда, Мирзачўлда турли лавозимларда ишладим. Москвада икки йил ўқидим... Энди ўз элимга бош бўлиб келибманми, бу ёғи... охири кўриниб қолибдими, демак, жонимни жабборга бериб ишлашим керак! Қа-аттиқ! Юринглар, амалга оширилаётган ишларимизни кўрсатай.

Биз район маркази Учтепадамиз. Қўрғон янги, иморатлар беҳисоб.

— Мана бу улкан ойнаванд бинони кўраяпсизларми, — деди Муқум ака. — Аслида у ёпиқ бозор, район тугатилмасдан аввал икки миллион сўм ҳисобига қурилган. Ўзларингдан қолар гап йўқ, нафақат бу, балки барча катта иморатлар ҳам Шароф Рашидов даврида узоқ истиқболга мўлжаллаб барпо этилганди. Лойиҳага мувофиқ Жиззах ва Пахтакор шаҳарлари қўшилиб кетиши, Учтепа уларнинг ўртасидаги гулшан бўлиб қолиши керак эди... Ҳозир ҳашаматли бозорга эҳтиёж йўқ. Шу боис унинг ўрнида майда ҳунармандчилик цехлари очиб, биринчидан, халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқарилишини кўпайтиришга, иккинчидан, ишсиз хотин-қизларимизни фойдали меҳнатга жалб этишга қарор қилдик.

Бозор иқтисодиёти бугун каттаю кичик ҳар бир раҳбарни ана шундай ҳисоб-китоб ёрдамида ишлашга даъватламоқда. Кимки бу ўзгаришларни пайқамаса, дунёқарашини ўз вақтида янгиламаса, у даврадан сирғалиб чиқиб кетишга мажбур бўлади. Муқум Ҳасанов тажрибали, тадбиркор раҳбарлардан эмасми, ҳатто турғунлик йилларида ҳам иқтисодиётни ҳеч қачон иккинчи ёки учинчи даражали иш деб ҳисобламаган.

Ижроком биносига ёнма-ён вилоятга қарашли сариқ ҳамда болалар юқумли касалликлари шифохоналари жойлашганди. Бизнинг ҳайрон бўлганимизни сезиб, халқ депутатлари район советининг раиси изоҳ берди:

— Бу иложсизликдан. Икки йил бурун район тарқатиб юборилгач, ҳашаматли бинолар эгасиз қолди. Мазкур касалхоналар эса Жиззахда тиқилиб, «бўғилиб» турганди, «бор ана очиқ ҳавога» деб шу ерга жўнатишди. Мана «яйраб» ётибди! Ижрокомга келсак, бошқа жой топилмагандан сўнг «аввал ўзимизга қарашли эди» деб унинг бир қисмини эгаллади.

Ҳазил ҳазил билану бунақа шифохоналар аҳоли яшайдиган жойдан четда қурилиши керак. (Ҳозир янгиси тикланаяпти, аммо қачон битиши номаълум). Учтепа эса марказий қўрғон. (Баъзилар буни тан олишни истаашмаяпти. Шу хусусда қатъийроқ сўз айтмоқчи бўлганимизда, Муқум Ҳасанов эътироз билдирди: раҳбарларга қарши бормайлик).

Учтепанинг яна бир шўриши шуки, Жиззах шаҳар ахлатхонаси унинг нақ биқинида савлат тўкиб турибди. Район совети депутати, алоқа бўлими ходими Сунватулла Ориповнинг саъй-ҳаракатларидан кейин халқ депутатлари вилоят совети уни кўчириш ҳақида қарор қабул қилибди. Аммо ҳозирча маблағ етишмаётганмиш. Агар учтепаликлар яна бир-икки йил кутсалар, бу муаммо албатта ҳал қилинармиш. Начора, сабр таги — сариқ олтин, дейишади-ку.

— Буниси стадион, — сўзини давом эттирди сарқотиб. — Шу кўкламда ҳашар усулида икки кунда чим ётқизилди. Ўша кунлари ўндан ортиқ хўжаликнинг ҳар бирига муайян майдон ажратиб берилди. Махсус мослама ёрдамида соатига уч мингтагача чим кўчирилди. Одамлар уларни уловларда ташиб келиб, тегишли ерга териб қўяверишди. Қарабсизки, қисқа муддатда қулинг ўргилсин ўйингоҳ тайёр. Энди ҳар қанақа халқаро ўйин ўтказилса бўлаверади.

Қўрғон нима учун Учтепа деб аталади?

Археолог-ўлкашунос Мухтор Пардаевнинг фикрича, қадим замондан бу ерда учта тепалик мавжуд. Биттаси қабристон бўлиб, унга йирик саркардалар ва бойлар қурол-аслаҳалар, олтин-кумушлар билан бирга қўшиб кўмилган. Ўғрилар эса хилхонани очиб, бойликларни ўмараверишган. Ана шу балодан қутулиш мақсадида маҳаллий аҳоли номдор киши вафот этса, бирданига учта қабр қовлаб, бирига марҳумни дафн этишган. Шу тариқа каззоблар чалғитилган.

1916 йилги машҳур қўзғолондан сўнг Жиззах аҳли шу тепаликлар атрофига ҳайдаб келинган. Улар бу ерда оч-наҳор ҳолатда ҳафталаб ушлаб турилган. Оқибатда кўплаб болалар, қариялар ҳалок бўлишганки, бариси кўҳна қабристонга қўйилган.

Тепаликларнинг кунчиқар тарафдагисига Жиззах қўзғолони қурбонлари хотирасига ёдгорлик ўрнатилмоқчи.

— Бироқ уни тиклашга кам маблағ ажратилган, — деди район фахрийлар кенгаши раиси Тўра Жумаев афсус билан.

Балки ҳозирги иқтисодий танглик шароитида шундай йўл тутилгандир. Аммо нима сабаб бўлса-да, Энгельс номли совхоз ишчиси Имомқул Бердиев айтганидек, минглаб шаҳидларга атаб барпо этиладиган ёдгорлик халқ билан маслаҳатлашилган ҳолда қурилиши шарт. Зиёрат қилмоққа келган одамда ҳеч қанақа ҳис-ҳаяжон уйғотмайдиган, миллатимизга, урф-одатларимизга хос бўлмаган арзон-гаров ёдгорликларнинг ўзи шусиз ҳам юртимизда болалаб ётибди! Янгиси уларнинг ноўхшов нусхаси бўлиб қолмасин!

Бу — ҳамманинг талаби!

— Қурбонлар хотираси билан ўйнашмаслик керак! — дейишди биз билан учрашган кишилар. — Ёдгорлик лойиҳаси Жиззах аҳли ўртасида кенг муҳокама қилинсин. Энг мақбули танлаб олинсин! Шунга эришилмагунча бу ишга киришилмасин. «Фалон муддатда бажарамиз!» дея шошмашошарлик билан қабул қилинган қарорлар халққа ҳеч қачон наф келтирмаган.

Бу фикрга биз ҳам қўшилдик.

ҲЕЧДАН КЎРА КЕЧ МАҚБУЛ

Фурсат топиб, хўжаликларни айланишга чиқдик. Бу йил район бўйича икки миллион тупдан зиёд терак экилибди. Бунинг учун алоҳида майдон ажратилмаган, яъни суғориладиган гектарларга асло зиён етказилмаган. Ниҳоллар йўл четларига, ариқ бўйларига, паст-баланд, ўнқир-чўнқир ерларга, шийпон атрофларига қадалган.

Жиззахликларнинг мақсадини тушуниш қийин эмас. Ахир ҳозир тахта-ёғоч фалон пул. Россияликлар уларга отасининг баҳосини қўйишаяпти. Деҳқоннинг аҳволи эса ҳамон ўша-ўша. Бола-чақалари-ку кун сайин кўпайиб бормоқда. Ҳар бирини уйлантирдингми, уй қуриб беришинг шарт. Қачонгача бировларга ялинамиз? Ота-боболаримиздан қолган удумларни давом эттиравераилик-да. Бунга бизда тўлиқ имкон бор: йўл ёқаларида қанчадан-қанча жой бўш ётибди!

Бултур экилган дарахтлар кўкка бўй чўзган ҳолда шовуллаб турибди. Бу йилгилари ҳам улардан қолишмайди. Қарангки, шўр ерда терак кўкармайди, дейишганди.

— Ўн йилдан сўнг бизда ёғоч сероб бўлади, — деди ижроком раиси Холмамат Суюнов.— Ҳатто ортиқчасини сотишимиз ҳам мумкин. Сабаби — бўш ерларимиз кўп. Кўчат ўтказишни ҳар йили давом эттираверамиз.

Кузатган бўлсангиз, Тошкентдан Жиззахга еттунга қадар йўлнинг икки тарафини пахта майдонлари эгаллаган. Бир фикр лоп этиб хаёлингиздан ўтади: «Ўзбекистон — боғ-роғлар ўлкаси» деган гап туш эканми? Бироқ Жиззах районии ҳудудига киришингиз биланоқ манзара мутлақо ўзгаради. Хоҳ Карл Маркс номли, Фридрих Энгельс номли, «Коммунизм» совхозларида бўлинг, хоҳ «Москва» ва Ленин номли колхозларни айланинг — ҳамма жойда боғлару теракзорларга рўбарў келасиз.

Сиз фақат хўжаликларнинг номларига эътибор берманг. Ўзбекча аталадиганлари ҳам сероб: «Ўзбекистон», Навоий номли, Ҳамид Олимжон номли, «Олтинсой», «Тароқли», Ҳамроқул Носиров номли... Бу жамоаларда ҳам иш кўнгилдагидай кетаяпти.

Йўл-йўлакай шинам шийпон ёнида тўхтадик. Бригада бошлиғи, СССР халқ депутати Тўпа Раҳмонқулова сувчиларга маслаҳат берарди, У бизни кўргач, пешвоз чиқди.

Айтишларича, илгарилари — Жиззах алоҳида вилоят бўлган даврда бу ҳудуддан СССР халқ депутатлигига уч киши сайланган экан. Қўшилиб-ажралишлар оқибатида ягона аёл — Тўпа опанинг ўзи қолибди.

Меҳнат аҳли бу йил 192 гектар ерда деҳқончилик қилмоқда. Унинг 130 гектарига чигит экилган. 22 гектар майдонда маккажўхори, 40 гектарда эса беда парваришланмоқда. Демак, алмашлаб экиш йўлга қўйилган.

Бултур, республика деҳқонларининг қурултойида Тўпа опа сўзга чиқиб, пахта майдонлари камайтирилишига қарши эканлигини очиқ айтганди. Эслатдик.

— Шундай бўлганди, — деди депутат кулиб. — Энди давр ўзгараяпти. Ўзимиздан қиёс: 62 гектар ерга озуқа экинлари уруғи қадалди. Лекин ҳамон кўп жойларда раҳбарлар бунга журъат қила олишмаяпти.

Ҳа, «пахта ишқи» қонимизга обдон сингдирилган. Шу боис ундан воз кечиш қийин бўлаётир.

— Энди аста-аста ўрганамиз-да, — дейди Тўпа опа. — Бошқа нима ҳам қила олардик? Бозор иқтисодиёти барча соҳани издан чиқармоқда. Ўрганмасдан иложимиз йўқ. Ҳозир район бўйича тўртта хўжаликда ота-бобомиздан қолган тегирмонлар қайта ишга туширилди. Қолганлари ҳам ўрим-йиғим давригача тикланади. Шунга яраша жамоаларда буғдой ва маккажўхори экилган.

Қайтанга тегирмоннинг уни жуда мазали бўларкан!

— Илгарилари қишда ҳар бир оила дастурхонидан олма, ўрик, шафтоли, қовун қоқи топиларди. Ҳозир бунақа неъматлар қаерда! Уларни давлат беради, биз пахта етиштиравераилик дея кўп адашган эканмиз, — суҳбатга қўшилди «Ўзбекистон» давлат хўжалиги партия комитети котиби Саъдулла Шукуров. — Жорий йилда район бўйича 146 гектар ерга мевали дарахт кўчати ўтқазилди. Бу — жуда оз. Ҳар хўжаликда шунча гектар боғ бўлишини таъминлашимиз керак. Район раҳбарияти ана шу йўлдан бормоқда. Ҳечдан кўра кеч яхши деганларидек, эсимиз кирганига шукур!

Янгича иш юритишнинг яна бир мақбул жиҳати шундаки, одамлар кўчатларни экишгач ўзларини пахтага уриб кетишмаяпти. Ҳар тупига жавоб берадиган шахслар бириктирилган. Бунинг самараси кўзга яққол ташланмоқда: ўтган йили ниҳолларнинг саксон фоизидан кўпроғи тутганди. Бу йил эса ана шу кўрсатгич ортса ортдики, асло камаймади.

Мана бу рақамларга ҳам эътибор беринг: «Ўзбекистон» совхозининг Мелибой Сулаймонов бошлиқ бригадаси деҳқонлари бултур 50 гектар ерда пахта етиштириб, якунда 195 минг сўм фойда олгандилар. Унинг 67 минг сўми мукофот тариқасида ишчиларга улашилди. Совхоз эса 100 минг сўм соф даромад олди.

Хўжаликда бунақа жамоалар кўп. Жами 2.000 гектар ерда ғўза парваришланаяпти. Демак, 50 гектар майдондан 100 минг сўм соф даромад олинса, бу кўрсаткич совхоз бўйича 4 миллион сўмга етади. Афсуски, унинг тўртдан бир қисми қўлга киритилмоқда.

— Бизда кучли шўрланган ерлар мавжуд, — дейди хўжалик бош ҳосилоти Ўктам Муллажонов ўзини оқлаб. — Мелибойга ўхшаган алп йигитлар эса икки-уч киши, холос.

Ана шуниси чатоқ!

Район деҳқончилик-саноат уюшмаси раисининг иқтисод бўйича муовини Эргаш АЛИҚУЛОВ шарҳи:

— Қишлоқ хўжалигимизнинг ҳозирги аҳволи ёмон эмас. 1990 йилда 16 миллион 796 минг сўм фойда олинди. Чорвачилик даромадли соҳага айланмоқда. Бутун бойликларнинг онаси — заминга муносабат ўзгарганлиги, деҳқончилик маданияти оширилаётганлиги, меҳнатни уюштириш ва рағбатлантиришнинг синалган усуллари жорий этилганлиги, ҳар юмушда механизацияга таянилганлиги, инсон омилига эътибор кучайтирилганлиги, тадбиркорлар қўллаб-қувватланаётганлиги, тармоқларнинг ҳаммаси ишбилармонлар билан мустаҳкамланганлиги — буларнинг бариси ана шу муваффақиятни таъминлаётир.

Бироқ муаммолар ҳам етарли. Пахта нархи ошишини эшитгач, «энди оғзимиз ошга етаркан» деб роса қувонгандик. Афсуски, булоқ деганимиз сароб бўлиб чиқди. Бу йилги шароитда деҳқонларнинг аҳволи аввалгидан баттар бўладики, лекин яхши томонга ўзгармайди. Чунки пахтанинг харид нархи 2,5 ҳисса ортса-да, қўшимча харажатлар 23 миллион сўмга кўтарилди. Ўтган йили ер солиғи йўқ эди, бу йил шунинг ҳисобига 4 миллион 405 минг сўм тўлаймиз. Суғурта жамияти йилига 4 миллион сўмни қоқиштирарди, жорий йилда ана шу кўрсаткич икки баравар кўпайди. Давлат банкининг тушуми 10 минг сўмдан 635 минг сўмга етди. Устига устак, республика бюджетига бир миллион 350 минг сўм, компенсация тўловлари учун эса 9 миллион 601 минг сўм ажратишга мажбурмиз. Хуллас, бу ёғи нима бўлади — ҳайронман. Ёки алдагани бола яхшимикан?

«ҚУЛИ УЗУН» ДИРЕКТОР

Сайёр гуруҳ иш бошлаган кунларнинг бирида штабга ўрта ёшар киши кириб келди. У Жиззах вилоятининг Мирзачўл районида истиқомат қиларкан.

— Кечирасизлар, сизларнинг бу ердалигингизни тасодифан билиб қолдим. Илтимос, йўқ демасдан дардимни эшитинглар.

— Ўзингизни таништирсангиз...

— Мен «Совет Россияси» давлат хўжалигининг собиқ бош иқтисодчиси Омонқул Деҳқонов бўламан. 1985 йилда ҳаммага маълум «пахта иши» бўйича қамоққа олингандим. Бироқ қўйилган айб исботланмагани учун қўзғатилган жиноий иш 1989 йилнинг 28 сентябрида бекор қилинди.

— Ҳар ҳолда оқланибсиз-ку. Шунисига ҳам шукур қилинг, — деймиз суҳбатдошимизнинг кўнглини кўтармоқчи бўлиб.

— Пешонада бор экан. Нима ҳам дердим, салкам икки йил авахтада ётиб, сўроқ бердим. Ҳақиқат барибир юзага чиқди. Эл-юрт, қавму қариндош олдида юзим ёруғ бўлди. Етказилган моддий зарар ўрни қопланди. Аммо аввалги ишимни беришмаяпти.

— Сабаб?

— Ўтган йили вилоят партия комитети бюроси КПСС аъзолигига қайта тиклагач, тегишли ташкилотларга олдин эгаллаб турган лавозимимга қўйиш ҳақида тавсия беришганди. Мана ҳужжатлари.

Омонқул ака бир даста қоғоз узатди. Уларнинг бирида бундай ёзилганди:

> «Мирзачўл районии деҳқончилик-саноат уюшмасининг раиси О. А. АЙТБОЕВга «Совет Россияси» давлат хўжалиги директори А. Қ. СУПИЕВга
>
> Жиззах вилояти деҳқончилик-саноат уюшмаси «Совет Россияси» давлат хўжалигининг собиқ бош иқтисодчиси Деҳқонов Омоннинг аризасини кўриб чиқди. У «Совет Россияси» хўжалигида 1971 йилдан 1985 йилнинг 27 апрелигача юқорида қайд этилган лавозимда ишлаган. 1985 йили унга нисбатан жиноий иш қўзғатилган. Лекин қўйилган айб исботланмагани сабабли 1989 йилнинг 28 сентябрида иш бекор қилинган. СССР Олий Совети Президиумининг 1981 йил 18 майдаги фармонига асосан унга етказилган моддий зарар тўлиқ тўланган. Мазкур фармонга биноан О. Деҳқонов бош иқтисодчи вазифасига тикланиши лозим.
>
> Юқорида баён қилинган ҳужжатларга кўра, Деҳқонов Омонни бош иқтисодчи вазифасига тиклашингизни ва бу ҳақда 10 кун ичида вилоят деҳқончилик-саноат уюшмасига хабар қилишингизни сўраймиз.
>
> Вилоят деҳқончилик-саноат уюшмаси раиси вазифасини бажарувчи С. Х. ОДИЛОВ.
>
> 24.12.90».

Вилоят деҳқончилик-саноат уюшмаси раиси Н. Умаров имзоси остида ҳам 1990 йилнинг 27 июнида худди шу мазмундаги хат юборилганди.

Хўш, уюшма ҳамда хўжалик раҳбарлари юқори ташкилот топшириғини бажаришдан нега бош тортишаяпти? Шикоятчи гувоҳлигида вилоят деҳқончилик-саноат уюшмаси раисига қўнғироқ қилдик. Афсуски, у киши иш жойида йўқ экан. Шу боис унинг муовини Қирйигит Қозибековга мурожаат этдик.

— Икки кун ичида масалани ойдинлаштириб, сизларга натижасини хабар қиламан, — ваъда берди у.

Белгиланган муддатда яна қўнғироқлашдик.

— Ҳозир уюшма юридик бўлимининг бошлиғи тегишли ҳужжатларни олиб боради.

Бош ҳуқуқшунос Отақул Бердиқулов саломаликдан сўнг Мирзачўл районии деҳқончилик-саноат уюшмаси раиси имзо чеккан мактубини берди. У рус тилида битилганлиги сабабли таржимасини келтирамиз:

> «Жиззах вилояти деҳқончилик-саноат уюшмаси раиси Н. И. УМАРОВГА
>
> Мирзачўл районии деҳқончилик-саноат уюшмаси сизга шуни маълум қиладики, ўртоқ О. Деҳқонов (собиқ бош иқтисодчи) маоши 320 сўм бўлган ижтимоий-иқтисодий масалалар бўйича иқтисодчи вазифасига тайинланди.
>
> Имзо. 13.04.1991 й.».

Ушбу хат остига вилоят уюшмаси раисининг муовини Қ. Қозибеков ҳам имзо чекиб, уни бош юристга йўллаганди. Унда бу иш қонуний ёки унга зид эканлиги аниқлансин, деб кўрсатма берилганди.

— Сизнинг фикрингиз қандай? — сўраймиз қонуншуносдан.

— Мен раҳбарларга роса бир йил аввал бундай қилиш мумкин эмаслигини ҳам оғзаки, ҳам ёзма равишда тушунтирганман, — шундай деб у 1990 йил 29 август куни уюшма раҳбариятига тақдим этилган маълумотнома нусхасини кўрсатди. Унинг хулоса қисмида бундай дейилганди:

«СССР Олий Совети Президиумининг 1981 йил 18 майдаги 4892-Х-сонли фармони 5-моддасига мувофиқ ўртоқ О. Деҳқонов бош иқтисодчи вазифасига тайинланиши шарт».

Хўжалик раҳбарияти, қолаверса, Мирзачўл районии деҳқончилик-саноат уюшмаси мутасаддилари наҳотки қонунга зид иш тутишаётганликларини билишмаса?

— Мен бу иш билан кўпдан буён шуғулланаяпман, — деди Отақул ака изоҳ бериб. — Ҳақиқат юзага чиқавермагач, О. Деҳқонов Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бюросининг аъзоси, бригада бошлиғи Рўёб Матоваға мурожаат этди. Опанинг аралашувидан кейин совхоз директори меҳнат жамоаси кенгаши мажлисини ўтказиб, кун тартибига Деҳқоновни тиклаш ёки тикламаслик масаласини қўяди. Йиғинда қатнашганларнинг 84 фоизи ҳозир бош иқтисодчи вазифасида ишлаётган Ёқубовни ёқлаб овоз беради. Бу, албатта, қоғоздаги гап. Мен хўжаликда бўлиб, масаланинг моҳиятини ўрганишга ҳаракат қилдим. Аввало юқорида қайд этилган мажлисдан меҳнат жамоаси кенгашининг раиси Тўлибоевнинг бутунлай хабари йўқ. Бундан ташқари унда кимлар қатнашганликлари ҳам номаълум. Умуман ҳеч қанақа рўйхат сақланмаган. Аслида кенгашнинг ўзи «Давлат корхонаси тўғрисида»ги қонуннинг 7-моддасига зид бўлиб, унинг қарори қонуний кучга эга эмас.

— Шу гапларни совхоз директорига ҳам айтдингизми?

— Албатта. Аммо у ўзини қонундан юқори қўяяпти. «Агар мен директор эканман, Деҳқонов ҳеч қачон қайта тикланмайди», деб очиқчасига айтди.

Мана масаланинг моҳияти қаерда?! Ана сизга инсофу диёнат!

Хўжалик ташкил топган кундан бошлаб 17 йил мобайнида унга қалб қўрини, юрак тафтини бағишлаган инсон ноҳақдан беш йил азоб чекса-да, қадрдон жамоа раҳбари ҳатто пинагини бузмаса! Буни қандай тушуниш керак?

Назаримда, халқ депутатлари вилоят совети ҳамда унинг ижроия комитети, вилоят прокуратураси аралашмагунга қадар бу иш ҳал бўлмайдиган кўринади. Акс ҳолда муқаддас қонунларимиз А. Сўпиев сингари дасти дароз директорлар қўлида ўйинчоқ бўлиб қолиши ҳеч гап эмас.

ДИЛ ИЗҲОРИ

Мен Ҳамид Олимжон номли давлат хўжалигида истиқомат қиламан. Худога шукурки, ўтган умримдан минг бор розиман. Фаоллар ҳолимдан хабардор бўлиб туришади. Районга Муқум катта бўлиб келганини эшитиб қувондим. Ўз юртингдан раҳбар чиқса яхши-да, одамларга қайишади, мендан бир нима эсдалик бўлиб қолсин, деб ҳаракат қилади. «Халқ сўзи» рўзномаси мухбирларининг ташрифи ҳам нур устига аъло нур бўлди, Шикоятчилар қатори мен ҳам қароргоҳга бордим. Арзийдиган арзим йўқ эди ўзи. Оёқ ҳаракатлансин, қон юришсин, дедим. Уям бир қизиқ-да. Баҳона: уйдаги телефон тўрт ойдан бери ишламайди. Фарзандларим сира кунт қилишмади. Ўзим вилоят алоқа бошқармасига борсам, Сайдазим ва Даврон деган катталари: «Э, бобой, сиздан бошқа дардимиз йўқми?» деб жеркиб беришди. Хафа бўлмадим. Бунақа раҳбарларнинг кўпини кўрганман.

Мухбирларга: «Шунақа гап, соғим бор, йасалим бор, телефон зарур бўлиб туради»,—дегандим. Саидмурод Нормуродов деганига сим қоқишди. У шаҳар радио ва телефон тармоқлари бошқармаси техник хизмат кўрсатиш бўлимининг бошлиғи экан. Нимадир деди, ваъда қилди, шекилли. У ёқ-бу ёққа чалғиб, кечқурун уйга келсам, соқов телефон жиринглаяпти.

«Э, баракалла-а! Отангга раҳмат!» — дедим.

Мухбир деганн Тошкентда ўтириб олиб, чигитни қандай экиш тўғрисида маслаҳат бермай, мана бунақа қилиб халқнинг орасига чиққани, бизга ўхшаганларнинг дардини тинглагани қандай яхши! Энди тез-тез келиб туринглар.

Мурод ЙЎЛДОШЕВ,

Улуғ Ватан урушининг 1-гуруҳ ногирони

МУАММОЛАР ЕЧИМИНИ КУТАДИ

Анъанага мувофиқ «Халқ сўзи» рўзномаси кунлари»нинг адоғида район партия комитети мажлисхонасида якуний йиғилиш бўлди. Биз беш кун давомида олиб борган ишларимиз тўғрисида тўпланганларга ахборот бердик. Кейин бош муҳарриримиз Аҳмаджон Мухторов рўзноманинг ташкил этилиши, унинг маслак ва мақсади ҳақида қисқача сўзлаб берди.

Шундан кейин савол-жавоблар бошланди.

Район деҳқонлар уюшмаси раиси, қишлоқ хўжалиги фанлари номзоди Имомқул ҲАМРОҚУЛОВ: Кўпгина рўзномалардан кўнглимиз аллақачон совиб улгурган. Биз «Халқ сўзи» ошкоралик намунаси бўлади, деб кутаямиз. Адашмаймизми?

Жавоб: Таҳрир ҳайъати, бутун ижодий жамоа сиз, муштарийларнинг ишончини оқлаш ниятида бел боғлаб турибди.

Савол: Мамлакатнинг шу қадар инқирозга юз тутишида Коммунистик партия айбдор деб ўйлайсизми?

Жавоб: Партия йўли ва ғояси тўғри. Аммо унинг тепасидаги баъзи арбоблар халқдан ажралиб қолишди. Оқибатда биз бугунги кун билан юзма-юз бўлиб турибмиз.

«Олтинсой» совхози ишчиси Ўринбой АҲМЕДОВ: Поймарт қишлоғи икки хўжаликнинг ўртасида жойлашган. Шу боис аросатда қолганмиз: кўчаларимиз ҳалигача асфальтланмаган, автобус қатнови йўлга қўйилмаган. Ваъданинг чегараси бўладими?

Халқ депутатлари район совети раиси Муқум ҲАСАНОВ жавоби: Икки хўжалик ўртасида шартнома тузилди. Шунга кўра, жорий йилнинг ўзида йўл қурилади. У битгач, автобус ҳам қатнай бошлайди.

Район фахрийлари кенгаши раиси Тўра ЖУМАЕВ: «Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!» деган шиор рўзномадан олиб ташланган. Нима, сиз уларнинг бирлашишига қаршимисиз?

Жавоб: Йўқ. Бироқ бизнинг жамиятдан бошқа бирон-бир давлатда пролетар қолганмикан? Шундай бўлгач, кимларни бирлаштирамиз?

Ҳамроқул Носиров номли 8-совхоз директори Шаҳобиддин ИБРОҲИМОВ: Хўжалигимиз иқтисодиёт соҳасида яхши натижаларга эришаяпти. Аммо бизда яшаш учун ҳатто оддий шарт-шароит йўқ: клуб, ҳаммом қурилмаган, Ичимли сув эса шўр. Устига устак, чала иншоотлар мавжуд. Мутасадди ташкилот — Ўзбекистон Мелиорация ва сув хўжалиги вазирлигига бораверибчарчадик. Республика Олий Кенгаши ечимини кутаётган муаммоларнинг ҳал этилишини назоратга олса. Токи бу ерда меҳнаткаш ўз дардини кимга айтишини билмай, азоб чекмасин.

Будённий номли 76-от заводи директори Холбек ВУРОНОВ: Бизда қорабайир зотли нодир отлар парваришланади. Ўтган йили совхозда республика миқёсида кўрик-семинар ташкил этилишини айтишди. Биз роса тайёргарлик кўрдик. Кейин билсак, алдашган экан. Буни қандай тушуниш керак?

Энгельс номли совхоз ишчиси Имомқул БЕРДИЕВ: Шароф Рашидов тақдирига бафарқ, лоқайд қарашга ҳаққимиз йўқ. Сизлардан илтимос, рўзнома саҳифаларида у киши ҳақида холис мақолалар кўпроқ ёритилса. Мақсад кимнидир «уриб», кимнидир «оқлаш»дан иборат бўлмасин. Давлат арбоби яқинларининг хотиралари, ҳаётининг сўнгги лаҳзаларида ёнида бўлган кишилар билан суҳбатлар уюштирилишини истаймиз.

Сўровлар, талаблар, истаклар, таклифлару мулоҳазалар... Гувоҳ бўлганингиздек, уларнинг бир қисми ўша ернинг ўзида имкон даражасида бажарилди. Баъзиларининг амалга оширилиши муддати аниқ айтилди. Вилоят ва республика ташкилотларига дахлдор муаммоларни эса саҳифага олиб чиқдик. Тегишли маҳкамаларнинг мутасаддилари тилга олинган ҳаётий муҳим масалалар ечимига ёрдамлашадилар, деб умид қиламиз.

Аҳмаджон ҒУЛОМЗОДА, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Норбобо ШАКАРОВ, Икром ЎТБОСАРОВ, Темур АБДУРАҲМОНОВ, Абулқосим МАМАРАСУЛОВ, Ергин БОТИРОВ (суратгир).

«Халқ сўзи»нинг сайёр гуруҳи аъзолари.

Навбатдаги ошкора мулоқот Самарқанд вилоятининг Самарқанд районида бўлиб ўтади.

СССР ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИДА

ЧАКАНА НАРХЛАР ИСЛОҲОТИ МУНОСАБАТИ БИЛАН АҲОЛИНИ ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯ ҚИЛИШНИ КУЧАЙТИРИШНИНГ ҚЎШИМЧА ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Чакана нархларни ислоҳ қилиш ва аҳолини ижтимоий ҳимоялаш масалалари юзасидан ССР Иттифоқи билан жумҳуриятларининг битимида нарх ва даромадлар соҳасида келишилган умумий сиёсатни ўтказиш кўзда тутилган.

Шунга қарамай, жумҳуриятлар ва маҳаллий ҳокимият идоралари раҳбарлиги коммунал ва маиший хизматнинг айрим турларига, шунингдек нархи жумҳурият ва маҳаллий бошқарув идоралари томонидан белгиланадиган бир қанча халқ истеъмол моллари чакана нархлари ва тарифларини ошириш тўғрисида қарор қабул қилди, бу эса мазкур битимда кўзда тутилмаган эди. Бу аҳоли учун, аввало аҳолининг ижтимоий жиҳатдан унча ҳимояланмаган табақалари — болалар, ўқувчи ёшлар, ногиронлар, пенсионерлар, ёшлар, отасиз ёки онасиз оилалар ва кўп болали оилалар учун қўшимча қийинчилик туғдирди.

Бундай шароитда СССР ҳукумати нарх ва тарифларни мазкур оширишдан олинган даромадларни аҳолига компенсация тўловлари миқдорини оширишга ажратишни мақсадга мувофиқ деб ҳисоблайди.

СССР Вазирлар маҳкамаси аҳолининг ижтимоий ҳимояланишини кучайтириш мақсадида қарор қабул қилди, унда халқ хўжалигининг металлургия ва бошқа тармоқларида ер ости ва очиқ кон ишларида банд бўлган ходимларига компенсация тўловларининг энг кам миқдорини кўпайтириш, компенсация миқдорини табақалаштириб: ер остида ишловчиларга — 105 сўм; очиқ конларда, карьерларда ишловчиларга — 100 сўм; технология занжиридаги очиқ шахталар, конлар ва карьерларда, бойитиш фабрикаларининг асосий цехларида, шунингдек технология билан боғлиқ автомобиль ва темир йўл транспорти ва ҳарбийлаштирилган кон-қутқариш қисмлари ходимларига — 80 сўм миқдорида белгилаш кўзда тутилган.

Корхоналарга, бирлашмаларга ва ташкилотларга 1991 йилнинг иккинчи чорагидан бошлаб халқ истеъмол моллари сотиш ва аҳолига пулли хизмат кўрсатиш ҳажмини тегишли равишда кўпайтирган тақдирда уларнинг ихтиёрида қоладиган фойда ҳисобидан компенсация тўловларининг кафолатли энг кам миқдорига қўшимча равишда компенсация тўлаш учун ҳар бир ходимга ойига 400 сўм ҳисобидан истеъмолга ажратиладиган маблағнинг базавий миқдорини кўпайтириш ҳуқуқи берилди.

Корхоналар, бирлашмалар ва ташкилотларга иш ҳақини ошириш билан бир қаторда истеъмол учун, ижтимоий-меҳнат имтиёзлари бериш, шу жумладан ошхоналарда, буфетларда ва профилакторийларда, шунингдек болалар санаторийлари, яслилари, пионерлар лагерлари ва соғломлаштириш лагерларида овқатланиш қиймати ошганлиги учун компенсация тўлаш билан боғлиқ тўловларни кўпайтиришга қўшимча маблағ ажратиш тавсия этилди.

СССР министрликлари ва идораларига, корхоналар, бирлашмалар ва ташкилотларга 1991 йилнинг иккинчи ярмидан бошлаб компенсация тўловларини тариф ставкалари ва мансаб маошларига қўшиб меҳнатга ҳақ тўлашни босқичма-босқич ошириш, ижтимоий-меҳнат имтиёзларини кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида тармоқ касаба уюшмаларининг тегишли бирлашмалари ва касаба уюшмалари комитетлари билан битим тузиш топширилди. Халқ хўжалигининг базавий тармоқларида бошқа шартлар ва мажбуриятлар кўзда тутилиши мумкин.

Жумҳуриятларнинг ҳукуматларига ва касаба уюшмалари бирлашмаларига шундай битимлар тузишга доир ишларни амалга ошириш тавсия этилди.

Корхоналарга бир ярим ёшдан уч ёшгача бўлган болаларга қараш учун отпускага чиққан аёлларга корхона тасарруфида қоладиган фойда ҳисобидан ҳар ойда компенсация тўлаш ҳуқуқидан кенг фойдаланиш тавсия қилинди. Ана шу мақсадга сарфланган маблағ истеъмолга ажратиладиган маблағ миқдорини аниқлаш чоғида ҳисобга олинмайди.

Ишлаётган фуқаролардан пенсия фондига тушаётган мажбурий суғурта бадалларини яккама-якка ҳисобга олишни ташкил этиш, бунда пенсия фондига қўшган ана шу маблағ ҳисобидан уларга тайинланадиган пенсия миқдорини кўпайтиришни кўзда тутиш мақсадга мувофиқ деб топилди.

Жумҳуриятларнинг ҳукуматларига ногиронларнинг жамоат тузилмаларига бюджетдан дотация тарзида, солиқ тўлашда имтиёзлар бериш тарзида молиявий мадад бериш тавсия қилинди.

Иттифоқдош жумҳуриятларнинг ҳукуматлари билан келишилиб, Москва, Ленинград, Киев, Минск, Тошкент, Олмаота, Тбилиси, Боку, Вильнюс, Кишинев, Рига, Бишкек, Душанбе, Ереван, Ашхобод, Таллин шаҳарларига хизмат сафарлари билан боғлиқ қўшимча харажатлар корхоналар, ташкилотлар ва муассасалар ходимларига хизмат сафарида бўлган ҳар бир кун учун 25 сўм миқдорида, бошқа шаҳарлар ва қароргоҳларга хизмат сафари учун ҳар кунига 20 сўм миқдорида тўланиши белгилаб қўйилди, бунда амалда қилинган харажатларни тасдиқловчи ҳужжатлар тақдим этилмайди.

Жумҳуриятларнинг ҳукуматларига касаба уюшмалари мулки ҳисобланган ёки касаба уюшмалари фойдаланаётган маданий-маърифий, мактабдан ташқари оммавий жисмоний тарбия ва спорт муассасалари ходимларига компенсация тўлаш тўғрисидаги масалани кўриб чиқиш, бунда ана шу тўловларнинг касаба уюшмалари маблағи билан қопланмайдиган қисмини бюджет ёки ўзга манбалар маблағи ҳисобидан тўлашни кўзда тутиш тавсия қилинди.

Қарорда баъзи бошқа чора-тадбирлар ҳам кўзда тутилган.

СССР ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИДА

СССР ФУҚАРО АВИАЦИЯСИ ВАЗИРЛИГИ КОРХОНАЛАРИДА МЕҲНАТ ШАРОИТЛАРИНИ ЯХШИЛАШ ТЎҒРИСИДА

Мамлакат ҳаво транспорти барқарор ишлашини, парвозлар хавфсизлигини таъминлаш мақсадида СССР Вазирлар маҳкамаси қарор қабул қилди. Қарорда СССР Фуқаро авиацияси вазирлиги корхоналарида унумли меҳнатни рағбатлантириш ва иш шароитларини яхшилаш юзасидан қўшимча чора-тадбирлар белгиланган.

Вазирликка ўз корхоналарининг истеъмол учун сарфланадиган маблағи асосий миқдорини ўртача 40 фоиз ошириш ҳуқуқи берилди. Бунда иш ҳақини меҳнат шароитларига мос ҳолга келтириш заруратидан келиб чиқилди ва корхоналар штатларини бутлаш мақсади кўзланди.

Вазирликка тармоқ касаба уюшмалари иштирокида қўшимча маблағларни турли тоифадаги ходимлар меҳнат ҳақини оширишга сарфлаш юзасидан тавсиялар ишлаб чиқиш, бунда ҳаво ҳаракатини бошқарувчи ва учиш состави ходимлари учун иш ҳақини ошириш даражасини 50 фоиз қилиб белгилаш топширилди.

СССР Меҳнат ва ижтимоий масалалар вазирлигига ҳамда СССР Фуқаро авиацияси вазирлигига имтиёзли шартлар билан пенсияга чиқиш ҳуқуқини берадиган алоҳида зарарли ва меҳнат шароитлари алоҳида оғир бўлган ишлаб чиқаришлар, ишлар, касблар, лавозимларнинг, ғоят гавжумлиги ва мураккаблигини диспетчер эътироф этган ҳаво зоналарида, ҳаводаги ҳаракатни бошқариш марказлари ва шўъбаларида ҳаводаги ҳаракатни бошқарадиган ходимлар касбларининг 1-сонли рўйхатини тўлдириш юзасидан таклифлар тайёрлаб, СССР Вазирлар маҳкамасига тақдим этиш топширилди.

СССР Меҳнат ва ижтимоий масалалар вазирлигига ҳаводаги ҳаракатни бошқариш билан шуғулланувчи ходимларни қўшимча отпуск олиш ва қисқартилган иш куни режимида ишлаш ҳуқуқини берувчи рўйхатга киритиш топширилди. Бу тоифадаги ходимлар учун қўшимча отпуск муддатини 33 иш кунигача, иш вақти муддатини ҳафтасига 36 соат деб белгилаш кўзда тутилди.

Қарорга мувофиқ СССР Фуқаро авиацияси вазирлиги шу йилнинг 1 августигача 1992 йил тариф битимини тузиш чорасини кўриши, унда хусусан аҳолининг ва халқ хўжалигининг юк ташишга ва ҳаво транспортининг бошқа хизматларига бўлган эҳтиёжи қондирилиши таъминланишини, учувчилар таркиби меҳнати учун ҳақ тўлаш системаси такомиллаштирилишини, тариф ставкалари ва лавозим маошлари янада оширилишини, бунда уларга компенсация тарзидаги қўшимча ҳақ ва тўловлар қўшилишини кўзда тутиши лозим.

Қарорда бошқа баъзи чора-тадбирлар ҳам режалаштирилган.

Тарих саҳифаларини варақлаганда

МАРКАЗКОМ САРКОТИБЛАРИ

Профессор Файзулла ИСҲОҚОВ

Шароф Рашидович Рашидов шахсиятини Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг барча биринчи котибларига қараганда матбуотда ёритиш учун анча қийиндир. У мазкур лавозимни ҳаммадан кўра кўпроқ эгаллаб тургани учунгина эмас, балки беҳисоб ижобий ишлар қилгани ҳолда қатор жиддий хатоларга ҳам йўл қўйгани важидан шундай.

Ш. Р. Рашидов вафот этганига етти йилдан ошди. Ўтган давр мобайнида мамлакат ва республикамизда кўп ўзгаришлар содир бўлди. Ҳаёт ҳамма нарсани ўз ўрнига қўйиб боради: унинг республика Компартияси ва халқ тақдиридаги хизматини баҳоловчи танқидчилардан баъзилари бугун «отдан тушганлар», бошқалар ўз нафсониятларини қондирган ҳолда сукут сақламоқдалар, яна бировлар енгилтак публицистлар қўмагида вақти-вақти билан матбуот ёки телевидение, киноэкранлар орқали уни бадном қилмоқдалар...

Бироқ Ш. Р. Рашидов шахсиятига берилаётган баҳолар ҳамон турлича бўлаяпти, ҳаттоки бир-бирига тамоман зид фикрлар мавжуд: биров унинг фазилатлари ва хизматларини умуман йўққа чиқарса, бошқаси улуғ инсон даражасига қўймоқда.

Ушбу мақола доирасида Ш. Р. Рашидовнинг сиёсий сиймосини тўлиқ тасвирлаб беришнинг иложи йўқ. Бинобарин, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи котиби ва Олий Кенгаш Раёсати раиси лавозимларида унинг ўтмишдошлари ҳамда ворислари ҳақида гап юритилаётганда ҳам шундай қилинмади.

Биз Ш. Р. Рашидовнинг Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети биринчи котиби сифатидаги кўп йиллик фаолиятининг кўзга яққол ташланиб турган баъзи жиҳатларига тўхталиб ўтсак, тўғри бўлар, деган фикрдамиз. Ўтмишдошлари ва ворисларидан фарқли ўлароқ, унинг номзоди муҳокамаси пайтида принципиал тортишувлар келиб чиқди. Аввал ҳам, кейин ҳам шундай ҳол умуман рўй бермаган. Марказий Комитет бюроси мажлиси уч кеча-кундуз (қисқа дам олиш танаффуслари билан) давом этди. Ўша пайтдаги 11 нафар аъзо ҳамда аъзоликка номзоддан ҳозир тўрт киши ҳаёт: Ориф Алимов, Расул Ғуломов, Мирзаали Муҳаммаджонов, Зуҳра Раҳимбобоева. Улар, эҳтимол, бизнинг баёнимизга ўз тузатишларини киритишар.

Ўзбекистон ССР Давлат хавфсизлиги комитети раиси А. П. Бизов, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг иккинчи котиби Р. Е. Мельников, республика Вазирлар Кенгаши раисининг муовини М. Муҳаммаджонов бюронинг то охирги мажлисигача Ш. Р. Рашидовга қатъиян қарши турдилар. Унинг номзодини таклиф этган М. Абдураззоқовнинг нуқтаи назари жиддий аҳамиятга эга бўлди. Натижада саккиз киши Ш. Р. Рашидов номзодини ёқлаб, уч киши қарши овоз берди.

Ўша куни бюро Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши Раёсати раиси лавозимига Ш. Р. Рашидов ўрнига республика Вазирлар Кенгаши раиси ўринбосари бўлиб ишлаб турган Ёдгор Содиқовна Насриддиновани, Тошкент вилоят партия комитетининг биринчи котиби вазифасига эса Расул Ғуломович Ғуломовни тавсия этиш ҳақида қарор қабул қилди.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг пленуми (1959 йил 14 март) узоқ муҳокама этиб ўтирмасдан Ш. Р. Рашидовни биринчи котиб лавозимига сайлади.

Ш.Р. Рашидов республика Компартияси Марказий Комитетига воқеаларга бой бўлган даврда бошчилик қилди — КПСС Марказий Комитетининг сиёсатида оқилона баҳо ва йўл-йўриқлар бериш билан бирга, кўпдан-кўп йўл-йўлакай, чалакам-чатти қарорлар қабул қилишлар пайдо бўлди, социализм ва коммунизм ҳақида жўн тасаввурлар устун кела бошлади, шунинг натижасида мамлакат коммунизмга тез орада етиб бориши 1961 йилдаёқ эълон қилиб юборилди. Шу важдан Ўзбекистон зиммасига ҳаддан ташқари юксак мажбуриятлар юкланди. Республикамиз етти йилликда саноат маҳсулоти ишлаб чиқаришни 80 фоиз, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштиришни 70 фоиз, жумладан пахтани қарийб бир миллион тонна кўпайтириши лозим эди.

Эслатиб ўтиш жоиз: ана шу режаларда Ўзбекистон заминидан иложи борича кўпроқ бойликларни қазиб олишга алоҳида аҳамият берилганди. Масалан, етти йил мобайнида табиий газ чиқаришни 140 баравар ошириш кўзда тутилган эди.

Ўзбекистон раҳбарияти Иттифоқ органлари томонидан белгилаб берилган ана шу ва бошқа вазифаларни зўр машаққатлар эвазига бажарар экан, аввалига Н. С. Хрушчев, кейин эса Л. И. Брежневдан келиб чиқаверган волюнтаризмга деярли қаршилик кўрсатмади. Ҳар бир жиддий қийинчилик пайдо бўлганида, иқтисодиётда муваффақиятсизликка дуч келинганида Ш. Р. Рашидов бунинг сабаби республика, вилоят ва ҳоказо миқёслардаги раҳбар кадрларнинг уқувсизлигида, етарли даражада куч-ғайрат, қатъият кўрсатмаганликларида деб билди, баъзи ҳолларда айнан шундай бўлган ҳам эди.

Боши 23 май сонида.

Бундай ёндашув айниқса дастлабки йилларда яққол сезилиб турди, у 1959 йил кўкламида ўзига нисбатан хайрихоҳлик кўрсатмаган кишиларни қаттиқ назорат остига олган эди. Баҳона осонликча топиларди, бунинг устига бир томонлама ривожланаётган иқтисодиётнинг ўсишида, республиканинг ижтимоий соҳаси ҳамда маънавий ҳаётида муоммалар қалашиб бораётганди. Масалан, 1961—1965 йиллар мобайнида Вазирлар Кенгаши раиси О. Алимов, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети котиби М. Абдураззоқов, Вазирлар Кенгаши раисининг муовини М. Муҳаммаджонов, Тошкент вилоят партия комитетининг биринчи котиби Р. Ғ. Ғуломов, бир қатор вазирликлар, вилоятлар ва Тошкент шаҳрининг раҳбарлари бошқа ишларга ўтказилдилар.

Тўғри, бунда ҳама айбни Рашидовга тўнкаш адолатдан эмас, чунки кадрларнинг табиий равишда алмашиниб туришларини, ўзгарган шароитда у ёки бу арбоб қайта қуриш, янги талаблар моҳиятини тез илғаб ололмаслиги каби қонуниятлар борлигини ҳам назардан қочириш ярамайди. Бунинг устига кадрлар сиёсатида Рашидов кўпинча бехабар қолган «маҳкамачилик ўйини» ҳам бўлиб турганини унутмаслик керак.

Ш. Рашидов баъзи раҳбар кадрларга нисбатан сабр-тоқатли, ҳатто хайрихоҳ, бошқаларга эса ёт кўз билан қараб келганига доир кўплаб мисолларни тилга олиш мумкин. Турли даражадаги раҳбарлар ҳамиша ва ҳамма жойда шундай йўл тутишаяпти-ку, ахир. И. Усмонхўжаев даврида қанчадан-қанча кадрлар ноҳақ жабр тортишди. Шундай экан, баъзилар Ш. Рашидовни қасоскор деб аташларини, ҳатто дон маҳсулотлари вазири М. Абдураззоқов ва Самарқанд вилоят партия комитетининг биринчи котиби В. Н. Қодировнинг ўлимидаги ҳолатлар ғалати бўлганига шаъма қилишларини сўзсиз қабул этавериш нотўғридир, ваҳоланки буни аввал обдон текшириб кўриш керак.

Танқидчилар Ш. Рашидов бирқатор тажрибали кадрлар — вилоят партия комитетлари биринчи котибларини кўкларга кўтариб мақтаганича вазирлик лавозимларига ўтказганлигини кўп тилга оладилар. Бироқ Рашидов Н. С. Хрушчев, айниқса Л. И. Брежнев билан тенг бўлмаса-да, ҳарқалай, яқин алоқа қилиб турганлиги, Президиум (Сиёсий бюро) аъзолигига номзодлигидан фойдаланиб, ўзи хуш кўрмайдиган, «нобоп» кадрларни пастроқ ишларга суриб қўйиши ҳам мумкин эди-ку! Айни пайтда, айниқса 70-йилларда ходимларга баҳо беришда юзакичиликка йўл қўйгани, у ёки бу «зўр» хўжалик раҳбарининг илтимоси, маслаҳати билан, баъзан эса ўз шаънига айтилган хушомадгўйларча мақтовларга маҳлиё бўлиб уларни юқори мансабларга кўтаргани, ёки ишдан олганини ҳам инкор этиш ярамайди.

Рашидовга қарши гап-сўзлар ва хуружлар баҳоси ошиб бораётганини пайқаб қолган баъзи олимлар унинг фаолиятини астойдил танқид қилишга бел боғладилар. Жумладан, КПССнинг 70-йиллардаги кадрлар сиёсатини кўкларга кўтариб фан доктори бўлган Ш. С. Зиёмов «шарофрашидовчилик»ни илмий атамалар қаторига киритишга шошилди. Унинг фикрича, бу «тушунча» ошна-оғайнигарчилик, порахўрлик, ҳеч нарсадан тап тортмаслик маъносини англатармиш («Коммунист Узбекистана» журнали, 1988 йил, 3-сон, 62-бет). Ш. С. Зиёмовнинг «кашфиёти» панд бермади — кўп ўтмай у Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети мафкура бўлими мудири лавозимига кўтарилди.

Мана энди «тарихий ҳақиқатни тиклаш учун» Ш. Р. Рашидовни ўлимидан кейин ёмонотлиққа чиқариш, унинг мисолида бутун ўзбек халқига совет жамиятининг деярли барча муассасалари ҳамда турли-туман органлари касалланган иллатларни тамға қилиб босиш кимларга керак бўлиб қолганлигини айтадиган пайт келди. Масъулиятни чуқур сезган ҳолда шуни таъкидламоқчиманки, бу масалада ташаббус И. Усмонхўжаевдан (унинг амал пиллапояларидан кўтарилиши ҳам Ш. Рашидов кадрларга нисбатан талабчанлик билан қарамаганлигига мисол бўла олади) ҳам, Р. Н. Нишоновдан ҳам чиққани йўқ. Бунда КПСС Марказий Комитетининг Ўрта Осиё партия ташкилотларига масъул бўлган ходимлари астойдил жонбозлик кўрсатдилар.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг XVI пленумидаёқ (1984 йил июнь) эндиликда бутун мамлакатга хунук кўриниб қолган Е. К. Лигачев ўз нутқида Ўзбекистон партия ташкилоти ва умуман республика ҳаётида яқин ўтмишда содир бўлган ҳодисалару далилларга муросасизлик билан баҳо бериш «намуна»сини кўрсатди. Энг аввало СССР прокуратураси, Давлат хавфсизлиги комитети, Ички ишлар вазирлиги, баъзи матбуот органлари, И. Усмонхўжаев, бу ерга юборилган вакиллар, биринчи навбатда В. П. Анишчев, А. П. Романовский, Э. А. Дидоренко, А. В. Бутурлин ва бошқалар айнан шундай руҳда фаолият юрита бошлашди. Бироқ Ўзбекистон халқларини миллий ўзини ўзи англаш жараёнини назорат этиш учун, республикамизнинг бузиб кўрсатилган мисолида бошқаларга сабоқ бериш учун бу камлик қилиб қолди. Бошқа мақсадлар ҳам йўқ эмасди. Ўзбекистон Компартияси XXI съездига бевосита тайёргарлик кўриш учун КПСС Марказий Комитети бўлим мудирининг ўринбосари К. Н. Могильниченко, масъул ходимлар В. И. Бессарабов билан И. Е. Пономарёв Тошкентга келдилар.

Марказий Комитетнинг бўлажак съездга ҳисобот маърузасининг қоида тариқасида бюро томонидан маъқулланган биринчи нусхасида Ўзбекистоннинг яқин ўтмиши ва ҳозирги воқелигига танқидий баҳо берилган жойлар кўп бўлиб, ўзини ўзи таҳқирлаш ёки ҳодиса ва далилларни, уларда Ш. Рашидов тутган ўринни атайин бузиб кўрсатишга йўл қўйилмаган эди. Лекин партия Марказий Комитети ходимлари нақ съезд арафасида (ишончим комилки, олий раҳбариятдан ижозат олиб) В. П. Анишчев, В. И. Огарок, А. П. Романовскийнинг астойдил иштирокларида, шунингдек Ш. Рашидов пайтида ҳам ишлаган Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети биринчи ва иккинчи котиблари ёрдамчиларининг техникавий кўмагида, И. Усмонхўжаевнинг мўминқобилларча қўл қовуштириб туришидан фойдаланиб, маърузани ўзлари учун керакли йўсинга солдилар. Марказий Комитет ҳужжатхонасида ҳар икки нусха сақланаётгандир, ўшанда амалга оширилган қалбакилаштиришнинг ҳамма жиҳатлари синчковлик билан ўрганиб чиқилса чакки бўлмасди.

Яна қизиқ бир далил: Ўзбекистон Компартиясининг XXI съездида оддий бир ишчи Ш. Р. Рашидов хотирасини абадийлаштириш тўғрисидаги қарорни бекор қилиш масаласини ўз ихтиёри билан ўртага қўйганмикин? Зеро, биз чиндан ҳам ҳуқуқий давлат барпо этишга, қонун руҳи ва ҳарфига амал қилишни қарор топтиришга интилаётган эканмиз, Ш. Р. Рашидовнинг бюсти олиб ташланиши қонунга зид бўлганлигини мардона эътироф этишимиз лозим, негаки икки марта Қаҳрамон ҳақидаги низом ҳамон ўз кучида. У иккита Олтин Юлдуздан ўлимидан кейин ҳам маҳрум этилмаган, ахир.

Мана шуларнинг барчаси ҳамда Ш. Р. Рашидов фаолиятида мавжуд бўлган қусурларни бўрттириб талқин қилишлар кўплаб бошқа далиллар, унга иллатлар тамғасини босавериш ҳақиқатни тиклаш йўлида хизмат қилмаслиги аниқ. Бунинг устига қоралашга лойиқ мана шу мисол буюк ҳажвчи Салтиков-Шчедрининнинг «энг номаъқул воқеликдан кўра ёмонроқ нарса ҳам бор — бу унинг ҳақида атайлаб тўқилган бўҳтондир» деб айтган сўзлари нақадар тўғрилигини яна бир карра исботлаб турибди.

Рашидов кўп йиллик одатига кўра республика бўйлаб иш юзасидан сафар қилиб юрганида — энг қизғин ва долзарб паллада вафот этди. Шу боис унинг ҳақидаги мухтасар ҳикоямни қуйидаги хулосалар билан якунламоқчиман.

У Сиёсий бюро аъзолигига номзоддек юксак мавқен, марказий органларнинг раҳбарлари билан қарор топган дўстона муносабатларидан фойдаланиб, Иттифоқ миқёсидаги масъул кишилардан республика учун зарур бўлган моддий фондлар ва молиявий ресурслардан кўпини талаб қилар, ундирар эди. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети биринчи котиби лавозимига ундан кейин ўтганларнинг бирортаси бунга муваффақ бўлгани йўқ.

Ш. Р. Рашидов кенг қамровли, билимли инсон бўлгани ҳолда заиф томонлардан ҳам холи эмасди. Шулардан бири унинг сиёсий амалга ошкора интилиши эди. КПСС умумий ҳукмронлик қилган даврда узоқ йиллар мобайнида республикада энг юқори лавозимни эгаллаб турар экан, у ҳақиқий воқеликни тушуниш ва англаш туйғусини аста-секин йўқота бошлади, атрофидаги хушомадгўйларга, тилёғламаларга, нопок шахсларга Ўзбекистон Компартияси ва республика ҳаётининг турли-туман муаммолари юзасидан баъзан ўзини адаштиришларига имкон бериб қўйди. Бироқ ҳатто ана шу ҳолат ҳам, агар у доимий равишда Иттифоқ партия-давлат раҳбарияти томонидан тиқиштирилган янги-янги иқтисодий мажбуриятларнинг оғир юки остида эзилиб келганлигини назарда тутсак, Ш. Р. Рашидов кўпмиллатли республикамиз ҳаётида катта ўрин тутган тарихий шахслардан бири эмас эди, деб ҳисоблашга асос бўла олмайди.

Ҳикоя мантиқига кўра энди мен Ш. Р. Рашидов ворислари ҳақида қисқача тўхталиб ўтмоғим даркор. И. Усмохўжаев ҳозирги пайтда шундай ҳолатдаки, унинг қисматини ҳатто душманингга ҳам раво кўрмайсан киши. Шу важдан Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши Раёсатининг раиси ҳамда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи котиби лавозимларидаги фаолиятини танқидий шарҳлаш инсофдан бўлмайди.

Бошқа бир ворисп — Р. Н. Нишонов Москвада, парламентдаги юксак ўринда қийин вазифаларни ҳал этиш билан банд. Шунинг учун ҳам унинг Ўзбекистонда юқорида тилга олинган олий мансабларда бўлган пайтидаги фаолиятига бериладиган баҳо мамлакатда турли хил фикрлар уйғотиши мумкин.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг ҳозирги биринчи котиби И. А. Каримов ҳақида унинг фаолиятини асосан маъқуллаб ёзиш мумкин, чунки у энг зарур ва иложи топиладиган ишларнинг кўпини бажараяпти. Бу хусусда гап юритадиган бўлсак, ўзи ҳам эътироз билдириши эҳтимолдан холи эмас.

Мақолаларни русчадан
Тоҳир МИРҲОДИЕВ
таржима қилган.

ТАҲРИРИЯТДАН. Шу билан биз тарих фанлари доктори, профессор Ф. Исҳоқовнинг турли даврларда ҳокимиятнинг олий поғоналарида ишлаган республика раҳбарлари тўғрисидаги мақолалар туркумига («Советлар ҳокимияти арбоблари» — 1 май. «Ўзбекистон ҳукуматининг раҳбарлари» — 16 май, «Марказком саркотиблари» — 23 май) якун ясаймиз.

Табиийки, мақолалар муаллифининг айрим хулосалари муштарийларга ғалати туюлиши, баҳолар ҳам турлича бўлиши мумкин. Биз унинг баъзи фикрларига қўшилмасак-да, ўз нуқтаи назарини баён қилиши, воқеаларни ва улардаги асосий иштирокчиларни баҳолаши учун имконият яратдик. Зотан, энг холис баҳони вақт, тарих беради.

Таҳририят бундан буён ҳам «Тарих саҳифаларини варақлаганда» рукни остида мақолалар, ҳужжатларни ёритиб бориш ниятида. Муаллифларнинг кенг доираси: ўтмиш воқеаларининг бевосита қатнашчиларига ҳам, уларни ҳозирги кун талабларидан келиб чиқиб таҳлил этадиган олимларга ҳам минбар берилади.

СССР Вазирлар маҳкамасида

СССР Вазирлар маҳкамаси сўнгги кунларда ўқувчи ёшлар ижтимоий кафолатларини янада кенгайтиришга доир бир қанча масалаларни кўриб чиқди ва «Ўқувчи ёшларнинг айрим тоифаларини стипендия билан таъминлаш тўғрисида» ва «Чакана нархлар ислоҳоти муносабати билан ўқувчи ёшлар моддий таъминотининг қўшимча чоралари ҳақида» қарорлар қабул қилди.

СССР Халқ таълими давлат комитетининг олий ўқув юртларида стипендиялар миқдорини ошириш ва ўзлаштирувчи талабаларга ойига 150 сўм, фақат яхши ёки фақат яхши ва аъло баҳога ўқийдиган талабаларга ойига 170 сўм, фақат аъло баҳоларга ўқийдиган талабаларга ойига 190 сўм миқдорида белгилаш тўғрисидаги таклифи қабул қилинди.

Мамлакатимизда таълим олаётган чет эл фуқароларининг амалдаги стипендиялари миқдори ўқув юртининг турига қараб ойига 60-40 сўм оширилди.

Ишлаб чиқаришдан ажралган ҳолда таълим олаётган олий ўқув юртларининг талабалари ва ўрта махсус ўқув юртларининг ўқувчилари бўлган Совет Иттифоқи Қаҳрамонларига ва Социалистик Меҳнат Қаҳрамонларига ойига 210 сўм миқдорида стипендия белгиланди.

Машҳур кишилар номидаги оширилган стипендияларнинг қуйидаги миқдорлари белгиланди: олий ўқув юртлари талабалари учун В. И. Ленин номли ва Карл Маркс номли стипендиялар — ойига 210 сўм, олий ўқув юртларининг ва илмий-тадқиқот муассасаларининг аспирантлари учун — ойига 260 сўм;

СССР Ҳукуматининг қарори билан олий ўқув юртларининг талабалари учун белгиланган фан, техника ва маданиятнинг атоқли арбобларп номидаги стипендиялар — ойига 200 сўм;

Ўрта махсус ўқув юртлари ўқувчилари учун В. И. Ленин номли стипендия — ойига 180 сўм.

Чакана нархлар оширилиши муносабати билан компенсация тўловлари кундузги умумий таълим мактабларининг 18 ёшдан юқори ўқувчиларига қўлланилади. Олий ўқув юртларининг талабалари ва ўрта махсус ўқув юртларининг ўқувчилари тиббий сабабларга кўра академик таътилда бўлсалар, уларга академик таътил даврида ўқув юрти маблағи ҳисобидан ойига 50 сўм миқдорида нафақа белгиланди.

Ўқувчи ёшлар овқатланишини ва моддий таъминотини яхшилашга доир қўшимча чоралар кўзда тутилди, жумладан:

Интернатларда ва иттифоқ ихтиёридаги бошқа ўқув юртларида овқатланиш учун харажатларнинг кунлик меъёрини уч баравар ошириш;

Ўқув юртларига эга бўлган иттифоқ вазирликлари ва идораларига 1991 йилда овқатланиш қиймати ошганига бутун таълим даври давомида ҳар бир кишига бир сўмдан компенсация тўлаш учун маблағ ажратиш;

Талабалар ва ўқувчи ёшларнинг транспортда юриши учун амалдаги имтиёзли тарифларни 1991 йилда сақлаб қолиш кўзда тутилди. Жумҳуриятларнинг ҳукуматларига, халқ депутатлари маҳаллий советларига болалар ташкилий равишда дам олишга борадиган пайтда транспорт ҳақи қийматини 1991 йил 2 апрелгача амал қилган тарифлар даражасигача пасайтириш тўғрисида келишиб қарорлар қабул қилиш тавсия этилди.

Олий ўқув юртларининг ректорларига ва ўрта махсус ўқув юртларининг директорларига стипендия фондининг бир фоизгача қисмини ўқувчи ёшларга моддий мадад беришга сарфлаш учун рухсат этилди. Жумҳуриятларнинг ҳукуматларига ва халқ депутатлари маҳаллий советларининг ижроия комитетларига жумҳурият ва маҳаллий бюджетлар ҳисобидан пул билан таъминланадиган ўқув юртлари учун худди шундай қарорлар қабул қилиш тавсия этилди.

Ишлаб чиқариш ва ўқув тажрибасини ўташ чоғида олий ўқув юртлари талабалари ва ўрта махсус ўқув юртларининг ўқувчиларига кунига 4 сўм миқдорида кунлик ҳақ тўланади.

Қарорда бошқа баъзи чоралар ҳам белгиланган.

Яккабоғ воқеаларининг акси садоси

АДОЛАТГА АДОЛАТСИЗЛИК БИЛАН ЭРИШИБ БЎЛМАЙДИ

Ҳозир республикамиз, қолаверса, бутун мамлакатимиз ўз тарихининг мураккаб даврларидан бирини бошдан кечирмоқда. Ниҳоят, ўзбекларнинг, шу билан бирга бошқа қардош халқларнинг мустақил, иқтисоди равнақ топадиган давлатлар иттифоқини барпо этиш ҳақидаги орзу-умидлари рўёбга чиқай деб турибди. Мақсадга эришиш учун жуда кўп, қизғин ва қийин ишларни амалга ошириш зарурлигини яхши биламиз. Бу йўлда кўпдан-кўп муаммоларга дуч келинаётганлиги ҳам ҳеч кимга сир эмас. Мамлакатда шундай катта кучлар борки, улар, аввалги ҳолатга қайтишни, иттифоқдош республикаларга яна эски бўйинтуруқни илиб, «ривожланган социализм» қуришни давом эттиришни кўзлашмоқда. Яна бошқа кучлар ҳам мавжуд: улар бугунги камчиликларни рўкач қилиб, зоҳиран жозибадор, аммо аслини олганда амалга ошириб бўлмайдиган шиорларни илгари сурмоқдалар, сиёсий обрў орттирмоқчи бўлаяптилар.

Ҳар иккала оқимнинг хатарли томони шундаки, уларнинг хатти-ҳаракатлари мамлакатни ўнгга буриб юбориш, ҳатто ҳокимиятда тўнтариш ясаш учун курашаётганлар тегирмонига сув қуйиш билан баробар. Бундай шароитда ҳар бир фуқаронинг, эркин ва равнақ топиб бораётган Ўзбекистоннинг келажагини қадрлайдиган барча кишиларнинг вазифаси мақсадга эришиш йўлида комил ишонч билан қўйилган дастлабки самарали қадамларни ёқлаш, ҳимоя қилишдан иборат.

Худди ана шундай мулоҳазаларга таяниб, Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг Раёсати митингларни фақат ёпиқ биноларда ўтказиш, кўча юришлари, намойишлар, пикетлар ва шунга ўхшаш тадбирларни чеклаш ҳақида қарор қабул қилган эди. Бу тушунарли ҳол, бинобарин, демократик анъаналар борасида тажрибага эга бўлмай туриб, бундай тадбирларни ўтказиш амалда фожиали оқибатларга олиб келиши мумкин. Бу мамлакатимизнинг бир қатор минтақаларида ўз тасдиғини топди.

Норасмий ҳаракатларнинг раҳнамолари ҳам ҳозирги босқичда мутлақо ўринли бўлган ана шу қарорни тўғри тушунганликлари, унга риоя қилаётганликлари қувончлидир.

Айни вақтда Яккабоғ районида республика Олий Кенгаши Раёсатининг қарори қўпол равишда оёқости қилингани кишини ташвишга солади. Рухсат этилмаган митинглар ташкилотчиларидан бири Ўзбекистон ССР халқ депутати Ш. Рўзимуродов бўлганлиги, айниқса, ачинарли.

Республика парламенти аъзосининг қилмиши ва хатти-ҳаракатларининг сабабларини таҳлил этиб ўтирмаймиз. маълум ҳақиқатни яна бир бор таъкидлаб ўтмоқчимиз: ҳеч қачон адолатга адолатсизлик билан эришиб бўлмайди. Ҳуқуқий билимсизлик, қонунларни ҳурмат қилмаслик, баъзан эса ҳатто улардан нафратланиш, ҳамма жойда инкор этиш ўтмишдан бизга қолган энг даҳшатли меросдир.

Қайта қуриш туфайли ҳуқуқий давлат тузиш имкониятига эга бўлдик. Ҳозир ана шу олийжаноб ишни бошладик. Бинобарин, энг ачинарлиси шуки, халқ депутати — республика қонун чиқарувчи олий органининг вакили амалдаги ҳуқуқий ҳужжатларни бузишни ўзига эп кўрди. Бўлар иш бўлди. Қонунни бузганлар уннинг лавозимларига қарамай, тегишли ҳуқуқий баҳони олдилар. Бу адолатдан, чунки ҳар қандай ҳуқуқий давлатда шундай: «Қонун шафқатсиз, лекин у қонун» деган қоидага амал қилинади.

«Қонунга садоқат ватанга ва ўз халқингга садоқатдан устун туради» — Америка Қўшма Штатлари конгрессининг муассасаларига кираверишда ҳар бир кишининг кўзи ана шу сўзларга тушади. Ҳарқандай бошқа мамлакатда парламент аъзоси мабодо қонунларни менсимай қўйса, бу қандай оқибатларга олиб келиши мумкинлигини тасаввур қилиш қийин эмас. У сиёсий обрўдан маҳрум бўлади-қўяди.

Биз Ўзбекистоннинг хусусиятларини ҳисобга олмаган ҳолда чет мамлакатлар парламентларининг иш услубидан нусха кўчиришга даъват этмоқчи эмасмиз. Лекин хориждаги ҳамкасбларимиздан қонунни ҳурмат қилишни ўргансак, чакки бўлмасди. Чунки қонун муқаддасдир.

А. АЪЗАМХЎЖАЕВ,
Ш. МИРЗИЁЕВ,
Э. ҲАЛИЛОВ,
Ўзбекистон ССР халқ депутатлари.

1991 Алишер Навоий йили

ЁДЛАБ ОЛИНГ

УЛ ДАМКИ, ҚУЁШ БОТТИ-Ю, САРҒАРДИ ШАФАҚ,
БАЗМИНГҒА ШАФАҚГУН МАЙ ИЛА БЕР РАВНАҚ.
НЕ ҲАҚНИ УНУТ, НЕ МАЙНИ ҚУЙҒИЛ МУТЛАҚ
КИМ, ТОНГЛА ЭРУР ТЕНГРИ ҚАРИМУ БАРҲАҚ.

Экологик хатар

ЗАҲРИ ҚОТИЛДАН ҚАЧОН ВОЗ КЕЧАМИЗ?

ПАСТДАРҒОМ район прокуратураси билан санитария-эпидемиология бўлими, вилоят табиатни муҳофаза қилиш комитети ходимлари ҳамкорликда шу ҳудуддаги экологик ҳолатни ўрганишди. Очиқ сув ҳавзалари ва қудуқлардан олинган намуналар таркибида азот ва нитрат бирикмалари миқдори кўпайиб кетибди. Маълум бўлишича, Қ. Тўраев номли жамоа хўжалигининг омборида (у хавфсизлик талабларига мутлақо жавоб бермайди) 1357,5 тонна турли кимёвий дорилар сақланаркан. Вилоят табиатни муҳофаза қилиш комитети ҳайъати 1989 йилда ушбу омборни аҳоли истиқомат жойидан кўчириш тўғрисида қарор қабул қилган эди. Бироқ раҳбарларнинг беғамлиги туфайли у амалга ошмай қолиб кетди.

Кейинги йили вилоят «Сельхозхимия» бошқармаси мутасаддилари қайтадан огоҳлантирилди. Бироқ яна натижа чиқмагач, шу йил 4 январда заҳри қотил омбори сўрғичлаб ёпилди ва янги омборнинг лойиҳасини тайёрлаш масаласи кўндаланг қўйилди. «Сельхозхимия» бошқармаси раҳбарияти санэпидстанция бошлиғи М. Салоҳиддиновга қуйидаги мазмунда расмий хат йўллади: «Ўзбекистон ССР 40 йиллиги» давлат хўжалиги ҳудудида ишлатиш муддати тугаган кимёвий дорилар ва уларнинг идишлари кўмиладиган ҳавза лойиҳасини тасдиқлашингизни ва лойиҳа институтига тақдим этиш учун керакли техник шартларни беришингизни сўраймаи».

М. Салоҳиддинов бу хатга қандай жавоб қайтарди, бизга қоронғу. Биз муҳтарам муштарийлар эътиборини бир нарсага жалб қилмоқчимиз. Қарийб чорак асрдан буён кимёвий чиқиндилар кўмилаётган бу жой хавфсизлик талабларига жавоб бермайди. Ҳатто унинг ён атрофи мустаҳкам ўралмаганлиги туфайли дорилар сочилиб, ўша теварак ўтлоққа шикаст етказаяпти.

Омборнинг ёнгинасидан темир йўл ўтган. Унинг атрофидаги бўш ерларни маҳаллий аҳоли ўзлаштириб, қулупнай экиб сотаяпти. Мутахассисларнинг айтишига қараганда, омбордаги заҳри қотил чангларини қулупнай ўзига жуда яхши қабул қилиб оларкан. Ундан даромад орттираётган шоввозлар бошқаларни ҳам ўзлари билмаган ҳолда заҳарлашмоқда.

Омбордаги кимёвий дориларнинг инсон саломатлигига таъсири йўқ, деб ҳисоблаган мутахассисларнинг ўз-ўзини инкор этиши таажжубланарли ва шубҳалидир. Улар заҳарланган қулупнайдан одамлар соғлиғига путур етиши ҳақида гапиришади-ю, омбор яқинидаги 15 гектарлик олмазор қовжираб, қуриб қолганлигини табиий жараён, дейишади. Унда Қ. Тўраев номли жамоа хўжалигининг тўртта бригадасида пилла қуртлари қирилиб кетавериб, оқибатда аҳоли пилла қуртини боқмай қўйгани, тут барглари заҳарланганлиги натижасида ўн бир гектарлик тутзор бузиб ташланганини нима билан изоҳлаш мумкин?

Биз ўзимизнинг маънавий қашшоқлигимиз туфайли буларнинг оқибати нималарга олиб келишини ҳали тўла англаб етолганимизча йўқ. Бу заҳри қотилларнинг одам ирсиятига, авлодига, соғлиғига қай даражада таъсир кўрсатишини ҳатто тасаввур ҳам қилолмаймиз.

Ўзбекистон Соғлиқни сақлаш вазирлиги ҳечдан кўра кеч қабилида бўлса ҳам 1990 йил 21 майда қишлоқ хўжалигида қўлланилаётган заҳри қотилларни чеклаш тўғрисида қарор қабул қилди. Қарорда ҳатто қайси кимёвий дори инсон вужудига қай даражада таъсир этишигача ёзилган. Ҳужжатда дорилар инсон зурриётини оғулаши, пуштсизлик кўпайиши, рак хасталигининг пайдо бўлишига олиб келиши таъкидланади.

Шу ўринда савол туғилади: республика Соғлиқни сақлаш вазирлиги ижтимоий карахатликни бир қадар ҳис этиб шундай қарор қабул қилибди, бироқ бу заҳри қотилларни ишлатиш 1992 йилдан ва баъзиларини эса 1994 йилдан бошлаб чекланади, дейиши хиёнат устига хиёнат эмасми?

Ушбу қарор чиққанидан кейин ҳам вилоят «Сельхозхимия» бошқармаси омборларидан таъқиқланган заҳри қотиллар сотилаяпти. Бошқармаининг 1990 йил ҳисоботини кўздан кечирсангиз шубҳасиз кўпгина жиноятқорона ҳатти-ҳаракатларнинг гувоҳи бўласиз. Масалан, ГЦХГ дорисидан 257 тонна, ДНКдан 8,8 тонна, хлорофосдан 29 тонна сотилган. Қарорнинг бажарилишини назорат қилиш гарчанд Ўзбекистон қишлоқ хўжалигини кимёлаш бирлашмасига юклатилган бўлса-да, барибир ҳар ким истаган номаъқулчилигини қилиб ётибди.

1990 йил охирида Қ. Тўраев номли жамоа хўжалиги аъзоларининг шикоятларини текшириш бўйича республика Олий Кенгаши топшириғига биноан нуфузли комиссия келиб, мазкур омборда сақланаётган заҳри қотилларни зудлик билан йўқотиш тўғрисида тегишли ташкилотларга кўрсатма берган эди. Буни ўзларича тушунишган раҳбарлар дориларни хўжаликларга сотиш йўли билан «йўқотишаяпти». Бунда бир томондан кўрсатма бажарилаяпти, иккинчи томондан чўнтакка пул тушаяпти. Бу ёқда бўлса, йилдан-йилга турли касалликлар кўпаяяпти, чақалоқлар она кўксидан заҳарланган сут эмишаяпти, одамзот умри қурт еган дарахтдек емирилаяпти. Оролни қўлдан бой бердик, бизни боқиб келган заминни кимёвий дориларга ўргатиб бангисифат қилдик, атроф муҳитини заҳарлаяпмиз. Ҳеч бўлмаса ер ва эл устидан заҳри қотил сочишни бас қилайлик.

Н. ОСТОНОВ.

Мактабда музей

БУВАЙДА. Ўқитувчи Расулжон Толибжоновнинг саъй-ҳаракати билан райондаги 23-ўрта мактабда тарих музейи ташкил этилди.

ЯҚИН пайтгача кўҳна Турону Мовароуннаҳр ҳақида, ajдодларимиз ҳаёти тўғрисида жуда кам билардик. Мавжуд дарслик ва қўлланмалардаги маълумотлар давр туманларини тарқата олмасди. Қайта қуриш шароити билан мозийга янгича қарай бошладик, тарихнинг «оқ доғлари»ни ўрганиш имконига эга бўлдик. Музей очишдан мақсад ҳам ўқувчиларнинг аждодлар ўтмишини чуқур билишларига кўмаклашиш, тарих фанига қизиқишларини орттиришдан иборат. Бу ерга қўйилган буюк боболонларимиз Амир Темур, Жалолиддин Мангуберди, Темурмалик ва бобурийлар авлодидан ҳикоя қилувчи кўргазмалар ўқувчиларнинг бевосита иштирокида тайёрланган.

Эркин ДОРИПОВ.

ЗИЛЗИЛА МАРКАЗИ — НАЗАРБЕКДА

«Тошкент» сейсмостанцияси 23 май куни маҳаллий вақт билан соат 15 дан 03 дақиқа ўтганда ер қимирлаганини қайд этди.

Ўзбекистон пойтахтида бир ярим минут дақиқа мобайнида ер қимирлаб турди. Зилзила маркази Тошкентнинг жануби-ғарбидан 15 километр масофада, Назарбек қишлоғида бўлди. Бу ерда ўн йилдан кўпроқ вақт илгари 7 балл куч билан зилзила бўлган, бунинг натижасида қишлоқ қарийб вайронага айланганди.

Ҳозир эса зилзила марказида ер ости силкиниши 5 балл, Тошкентда 3—4 балл бўлди. Дастлабки маълумотларга қараганда, қурбонлар ва вайронагарчиликлар йўқ.

(ЎзТАГ).

Ал қасосул минал ҳақ

ПАДАРКУШЛАР

БОБОКАЛОНИМИЗ Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллиги муносабати билан бирор нарса ёзиш мақсадида унинг «Мажолис ун-нафоис» асарини кўздан кечирмоқда эдим. Шоир, тарихчи олимларимиз беҳад кўплигидан ўтмишда саводхон, маданиятли халқ бўлганлигимизни яна бир бор чуқур ҳис этдим. Бироқ олий маълумотли зиёлилигимиз билан ғурурланиб юравериб-миз-у тарихимизни яратиб, ўзларидан улкан (адабий, бадиий, тарихий, диний) мерос қолдирган улуғларимизнинг асарларини ўрганиш нари турсин, шу пайтгача ҳатто улардан кўпчилигининг исми шарифларини билмаслигимиздан афсусландим. Китобнинг «Еттинчи мажлис»ига тасодифан кўзим тушди. У фақат шоҳ ва шаҳзодаларга бағишланибди. Буни қарангки, уларнинг аксарияти илму адаб, тарих, шеърият билан машғул бўлган эканлар.

Темур Кўрагоний, Ҳоқони Саид Шоҳруҳ Мирзо, Халил Султон, Улуғбек Мирзо, Бойсунғур Мирзо, Бобур Мирзо, Абдулатиф Мирзо, Жаҳоншоҳ Мирзо, Сайид Аҳмад Мирзо, Султон Аҳмад Мирзо, Бойқаро Мирзо ва ҳоказолар.

Қизиғи шундаки, уларнинг кўпчилиги инсоф, меҳр-оқибат, муҳаббат, адолат тантанаси ҳақида куйлашган. Ҳатто, Абдулатифдек падаркуш ҳам.

Навоий у ҳақда шундай ёзибди:

«Абдулатиф Мирзо — саодойи мизож ва васвасий табъ ва девонасор киши эрди. Мундин ўзга доғи ғариб бадфеълликлари бор эрдиким, зикридин беҳижоблиқ лозим келур. Ўтар дунё маслаҳати учун донишманд ва подшоҳ отасин ўлтурди. Ҳар ойинаким, салтанат Шеруяға вафо қилғонча анга қилди. Аммо таъби назм эрди ва шеърини обдон айтур эрди.

Бу матлаъ анингдуркким:

Бар дилу жон сад бало аз як
назар овард чашм,
Чун бигуям шукри ин, ё раб
набинад дард чашм.

(Мазмуни: Кўз бир қараш билан дил ва жонга юз бало келтирди. Бунинг шукрини қандай адо қилай — ё раб у кўз дард кўрмагай!)

Давлатшоҳ Самарқандий «Тазкират уш-шуаро» асарида ота-бола ўртасидаги зиддиятларни шундай баён қилади.

«Шоҳруҳ вафотидан сўнг Улуғбек мерос даъво қилиб Хуросонга лашкар тортди. Амирзода Алоуддавла Тарноб кентида унга қарши чиқади. Жангда Улуғбекнинг қўли баланд келиб, Хуросонни эгаллайди. Улуғбек узоқдалигидан фойдаланган Абдулхайрхон (Шайбоний, XV асрда кўчманчи ўзбеклар давлатига асос солган шахс, 1428—1462) Самарқандни қамал қилади. Улуғбек зудлик билан орқага қайтишга мажбур бўлади. Нерату қалъасида ҳибсда ётган Қора Юсуф Туркманнинг ўғли амир Ёрали қамоқдан қочиб, ўз одамлари билан Ҳиротга ҳужум қилиб уни эгаллайди. Улуғбек нолож Балх ва унга қарашли ерларни Абдулатифга қолдириб, ўзи Жайҳундан ўтганида ўғли шайтон васвасасига кириб отасига қарши исён кўтаради. Ота-бола Жайҳун бўйида уч ой жанг қилишади. Самарқанддаги вазият Улуғбекнинг тезроқ келишини талаб қилганлиги туфайли у пойтахт сари йўл солади. Бу орада Абдулатиф аскарлари ҳам Жайҳундан ўтиб Самарқанд томон юрдилар. 853 йилнинг рамазон (1449 йил октябрь) ойида Самарқанд ёнидаги жангда Абдулатифнинг қўли баланд келди. Мирзо Улуғбек Самарқанд қалъасида жон сақламоқни хаёл қилди. Лекин ўз қўлидан туз еган Мироншоҳ қавчин кўрнамаклик қилиб, уни ичкарига киритмади. Нолож қолган Улуғбек Туркистон томон қочди. Шундан сўнг ўғли шаҳарни эгаллади.

Шоҳрухия қалъасига киритмаганларидан кейин Улуғбек аввалига Абдулхайрхон ҳузурига ёлвориб боришни ҳам хаёл қилди. Лекин ота-бола ўртасида оқибат, меҳр-шафқат бўлишини ўйлаб, ўғли олдига — Самарқандга борди. Бошида отасига иззат-икром кўрсатиб, кўнглини олди. Аммо уни яна шайтон йўлдан уриб, дилида отасини ўлдириш фикрини уйғотди. Самарқанд ёнидаги Оби Сабуҳ бўйида Улуғбекни шаҳид этдилар. Орадан етти ой ўтмай шаҳзода нима экканн бўлса шуни ўрди: шаҳид бўлди».

Шоҳ бўлмас отаии ўлдирган одам,
Ошмас олти ойдаи, агар бўлса ҳам.

Юқорида Навоий Абдулатиф ҳақида «Салтанат Шеруяга вафо қилғонча анга қилди» деган сўзидан билдикки, илгарилари ҳам падари бузрукворн жонига қасд қилган шаҳзодалар бўлган экан.

Фахриддин Розий «Ҳадоиқ ул-анвор» асарида ёзишича, Шаруя (сосонийлар сулоласидан Хусрав II нинг невараси) 628 йили отаси Кубод I ни ўлдириб, тахтни эгаллайди. Бироқ орадан етти ой ўтмасдан вабо ўзининг ҳам гирибонидан олиб, жаҳаннам сари етаклаган.

Бу воқеани Билкиз Аладдин «Муҳаммад қиссаси» асарида қуйидагича баён қилади. Пайғамбар худонинг сўзини инсонлар орасига ёйиш учун куч-ғайратини аямайди. У Абиссиния, Византия, Миср ва Эрон подшоҳларига элчилар йўллаб, уларни ягона худога сиғинишга ундайди. Негус Аллоҳга имон келтиради. Миср подшоси ҳурмат-эҳтиром изҳор этиб, совға-саломлар юборади. Улар орасида Арабистонда ғоят нодир ҳисобланган оқ тулпор ҳам бор эди. Уни «Дул-дул» деб аташарди. Византия императори айрим масалаларни сўраб-суриштириш учун вакил жўнатади. Аммо Эрон шоҳи Хусрав Парвез (Қубод I) пайғамбар мактубини йиртиб, бурдалаб ташлайди. «Яхши иш қилмабди», дейди буни эшитиб Муҳаммад. Орадан кўп ўтмай унинг ўғли Шеруя исён кўтариб отасини қатл этганлиги ҳақидаги хабар ҳаммаёққа тарқалади.

Аббосий халифалар хонадонидан чиққан Мустонсир ибн Мутаваккил ибн Мўтасим ибн Хорун ар Рашид ибн Маҳдий ибн Мансур ибн Муҳаммад ибн Али ибн Абдуллоҳ ибн Аббос ҳам отасини ўлдириб тахтни эгаллаганидан сўнг олти ойга етмасдан ажал чавандози уни ҳам падари ёнига элтди.

Ўғли туфайли бу дунёдан кўзи очиқ кетганлардан яна бири Абдуллахондир. У тарихда фотиҳ сифатида ном қолдирган бўлса ҳам (XVI аср) фан ва маданият ривожига ҳомийлик қилган. Бухорода усти ёпиқ бозор (Шарқда бундайи шу даврғача бўлган эмас), ҳаммомлар, мадрасалар қурдирган. Бухорои шарифда бунёд этилгани Абдуллахон мадрасаси дейилган. Илм аҳлини қадрлаган. Тарих фанлари доктори Б. Аҳмедовнинг таъкидлашича Мушфиқий, Ҳофиз Таниш Бухорий сингари классик адабиётда из қолдирган шоирлар унинг саройида хизмат қилишган, уларнинг ижод билан машғул бўлишларига шароит, имконият яратган.

Абдуллахон расман 1583—1598 йилларда шоҳлик қилган. Аслида 1557 йилдан аввал отаси, сўнгра амакиси номидан мамлакатни идора этади. Тадбиркор, ҳарб устаси эканлиги, жангларда танг вазиятдан осонгина чиқиб кета олганлиги туфайли отаси ва амакиси унга ишонишган.

1598 йилнинг бошларида Абдуллахон сарой амалдорлари билан Карши даштида ов қилиб юрганда, Балх ҳокими бўлган ўғли, Абдулмўмин султон фурсатдан фойдаланиб, отасини ўлдириб тахтни тортиб олиш мақсадида катта куч билан падари устига бостириб келади. Абдуллахон зўрға қочиб қутулади. Аммо манзилига етиб бормасдан йўлда, Самарқандда қазо қилади. Абдулмўмин султон тахтни эгаллагач, отаси атрофидаги аъёнларни бола-чақаларигача қиличдан ўтказади. Шу қилмиши туфайли бу шаҳзода ҳам тарихда падаркуш номини олди. Бироқ мамлакатни идора қилиш Шеруя, Мустонсир, Абдулатифларга қанча насиб қилган бўлса, Абдулмўмин султон ҳам шундан нарига ўтолмади. У 1598 йилнинг февраль-июнь ойлари шоҳлик қилгач, қазо қилди.

Байт:
Ҳар кимки вафо қилса,
вафо топқусидур,
Ҳар кимки жафо қилса,
жафо топқусидур,
Яхши киши кўрмагай
ёмонлиғ ҳаргиз
Ҳар кимки ёмон бўлса,
жазо топқусидур.

Бобурийлар сулоласи ҳукмронлиги даврида ҳам шунга яқин воқеа содир бўлган. Бироқ зийрак шаҳзода падаркушлик рўй беришига йўл қўймайди. Акбарнинг невараси Хуррам — Шоҳ Жаҳон — ўттиз бир йил Ҳиндистон тахтида ўтирган. У ҳам боболари сингари фан ва маданият ривожига катта ҳисса қўшади. Хотини Мумтоз Маҳал васияти туфайли қурдирган Тож Маҳал 350 йилдирки мағрур турибди, зиёратчиларни ҳайратга солаяпти. Лекин у боболари каби мамлакатни идора қилишни ўз раъйи билан фарзандига топширган эмас. Соғлиғи заифлашганидан фойдаланган ўғли Аврангзеб 1069 йилнинг шаъбон ойида (1658 йил) отасидан тожу тахтни тортиб олиб, уни ҳибс этади. Шоҳ Жаҳон Аврангзебдан ўлдиришни сўраб илтижо қилади. Эвазига Тож Маҳалга шикаст етказилмаслигини сўрайди. Шаҳзода падаркушларнинг даврУ даврони олти ойдан ошмаслигини айтади. Белидан қувват кетгунча ҳокимиятни бошқариш ниятида эканлигини маълум қилади. Отасини Тож Маҳалда ҳибсда сақлайди. Шоҳ Жаҳон 8 йил танҳоликда яшаб, 1666 йилда оламдан ўтди. Уни Тож Маҳал мақбарасида, Мумтоз Маҳал ёнига дафн этдилар.

Кўриниб турибдики, шаҳзода Аврангзеб падаркушлар тақдиридан хабардор бўлган. Шу боис ўз тақдирини ўйлаб, бу ишга қўл урмайди.

НИМА учун шаҳзодалар оталари жонига қасд қилдилар? Ахир улар болалик пайтларида дини исломдан, ҳадис илмидан сабоқ олган эдилар-ку? Мусулмончиликда падари бузрукворига қўл кўтариш нари турсин, ҳатто хафа қилиш, унинг раъйига қарши бориш гуноҳи азим эканлигини улар яхши билардилар-ку? Шундай бўлишига қарамасдан оталарини қатл этиб, падаркуш деган тавқи лаънатга қолдилар.

Нима учун отасини қатл этган шаҳзодаларнинг даврУ даврони олти ойдан ошмади? Бу табиат қонунимиї Ёки сир-синоатми? Қоронғуликича қолаяпти. Шоҳлар давлат ишлари, жангу жадаллар билан оворa бўлиб, меҳр кўзда деган нақлни унутишган кўринади. Фарзандларини бошқалар тарбиялашган, сабоқ беришган. Болалар кун ва туни кўпроқ ота-оналари билан эмас, балки тарбиячилар, энагалар ёнида ўтказишган. Уларга ўрганишган, меҳр қўйишган. Оталарини эса аҳён-аҳёнда кўришган. Даврада, оилавий дастурхон устида камдан-кам суҳбатлашишган. Балки шу туфайли шоҳ фарзандлари оталаригагина эмас, ўз биродарларига нисбатан ҳам душманлик назари билан қарашган бўлса ажабмас.

Исматилла ТОШЕВ
тайёрлади.

БУЮК ИПАК ЙЎЛИ БЎЙЛАБ

БОБОЛАР ЮРТИГА ТАШРИФ

ХАЛҚАРО экспедиция қатнашчилари ипакчилар юрти — гўзал Фарғонага ташриф буюришди. Фарғона водийсини буюк ипак йўлидаги бош бекатлардан бири десак, муболаға бўлмайди. Мағрибу Машриқдан йўл олган карвонлар бу дилбар водийда фақат нафас ростлабгина қолмай, жаннатмакон гўшаларида мириқиб хордиқ чиқаришган, ҳунарманду косиблар, деҳқону соҳибкорлар яратган мўъжизалар, нозу неъматлардан баҳраманд бўлишган.

Экспедиция қатнашчилари дастлаб водийнинг бош дарвозаси—Қўқон шаҳрида тўхтаб ўтишди. Бу ерда улар XIX асрнинг тарихий ёдгорлиги — Қўқон хони ўрдасини ҳайратланиб томоша қилдилар. Айниқса, мусулмонларнинг муқаддас саждагоҳи — жомеъ масжиди уларда зўр таассурот қолдирди. Марғилон шойи ишлаб чиқариш бирлашмасидаги учрашув ҳам мунозара ва баҳсларга бой бўлди.

Экспедициянинг мақсади фақат буюк ипак йўлини қайта тиклашгина бўлиб қолмай, одамлар билан мулоқот, маданий алоқаларни тиклаш, урф-одат ва маросимлар билан яқиндан танишишдан иборатдир. Экспедиция иштирокчиси, Афғонистон халқ таълими вазирлиги ходими Шермуҳаммад Ҳовар Қўқонда ота-боболари юртини ҳам зиёрат қилди. У киши Қўқоннинг Ғиштли кўприк мавзесида бобоси Тоҳиржон ҳожининг ҳовлисини топди. Айниқса шу маҳаллада истиқомат қилувчи 90 яшар Умарали ота: «Тоҳир ҳожи ва ўғиллари тинч-омонми?» деганида меҳмоннинг кўзида ёш қалқиб кетди.

Биз экспедиция қатнашчиларидан ўз таассуротларини гапириб беришни сўрадик.

Эв Эльбер-БЕДЮ — журналист, Франгистон:

— Мен Фарғонада ватандошимни топдим. Бундан юз йил аввал Франгистоннинг Вьен шаҳрилик Жозеф Наполеон Мартен Буюк ипак йўлини тиклашга ҳаракат қилган экан. У Хитой, Шарқий Туркистон, Қашқар орқали Фарғона водийсига келади. 1892 йил май ойида касалликдан сўнг вафот этган ва европаликлар қабристонига дафн этилган экан. Келгуси йили унинг вафотига бир аср тўлади.

Нижот Диёр БЕКИРЛИ — Истанбул университетининг профессори:

— Мен тарихий обидалар, меъморчилик намуналарини ўрганаман. Ўзбекистондаги жуда кўп тарихий бинолар, масжид ва мадрасаларнинг архитектураси, қурилиши Туркиядаги биноларга жуда ўхшаб кетар экан. Бу — халқларимиз қадимда ягона туркий халқ бўлганлигига яна бир далилдир. Айниқса, менда Қўқондаги жомеъ масжидига 98 та устуннинг Ҳиндистондан олиб келиб ўрнатилганлиги ажойиб таассурот қолдирди.

Экспедиция Фарғонадан Ўш шаҳрига йўл олди.

Набижон СОБИР,
«Халқ сўзи» мухбири.

Тошкент шаҳар Акмал Икромов районидаги Файзулла Хўжаев маҳалласида янги чойхона очилди. Мазкур чойхонани ташкил этишда фидойи инсон — Абулқосим Тўйчиев жонбозлик кўрсатди. Энди бу ерда кулги кечалари, турли-туман тадбирлар ўтказилади. Чойхонанинг очилиш маросимида СССР халқ артисти Тамарахоним, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Турғун Алиматов, Шариф Султонов иштирок этишиб, ўз хотираларини сўзлаб беришди.

СУРАТЛАРДА: чойхонанинг очилиш пайтидан лавҳалар.

А. МАМАДАМИНОВ суратга олган.

«Халқ сўзи»га хат

СЕН МЕНИ ИШОНТИР...

Ҳурматли бош муҳаррир!

Хушовоз хонанда Юлдуз Усмонованинг «Сен мени ишонтир» қўшиғини яхши биласиз. Буни у бекорга куйламайди. Чунки ҳеч кимга ишонмайди. Қуйидаги воқеадан кейин мен ҳам ҳар кимга ишонмайдиган бўлиб қолдим...

Республикамиз пойтахтида биз ҳалоллигига, лафзига ишонишимиз қийин бўлган кўпдан-кўп хизмат турлари бор. Улардан бири — такси хизмати. Юнусобод даҳасининг марказидаги тўққиз қаватли уйлардан бирининг пештоқига катталиги, баландлиги бир том-бир том келадиган ҳарфлар билан рус тилида (давлат тили ҳақидаги қонун ҳали бу ерларга етиб келмаган) «Таксини 062 телефони орқали чақиринг» сўзлари ёзиб қўйилган. Аммо чақирсангиз, баъзида ўз вақтида етиб келишади. Лекин баъзида эса... Келинг, яхшиси, мен сизга яқинда бўлиб ўтган бир дилхунобли ҳақида сўзлаб берай.

Шу йил 17 апрель куни бизникига Қарши шаҳридан меҳмонлар келишди. Улар соат 22 дан 40 минут ўтганда 66-«Тошкент — Китоб» поезди билан қайтиб кетишлари керак эди. 062 телефони орқали кечки соат тўққиз яримга такси учун буюртма бердик. Буюртмани қабул қилиб олган қиз жуда хушмуомалалик билан: «Айтган жойингизда, айтилган вақтда машина албатта бўлади», — деди.

Лекин кеч соат тўққиз яримга яқинлашганда, аниқроғи 9 дан 20 дақиқа ўтганда уйда телефон жиринглаб, ширин бир овоз чақирилган такси ўн минут кеч қолиб келишини хабар қилди. «Хай, майли» дедик, чунки вақт бор эди, улгурардик. Айтилган жойга келиб кутиб ўтирдик. Бироқ деярли соат ўнгача таксидан дарак йўқ эди. Биз кута-кута тоқатимиз тоқ бўлди-да, бошқа бир йўловчи машинани ушлаб, икки баравар ҳақини тўлаган ҳолда меҳмонларни кузатиб юборишга мажбур бўлдик. Кейин билишимизча, у шўрлик машина ҳам йўлда бузилиб қолибди. Меҳмонлар поездга улгура олмабдилар. Вокзалда тунаб, эртасига эрталаб автобус билан уйларига қайтибдилар.

Мен ўша кечаси хуноб бўлганча 062 телефони орқали қўнғироқ қилиб, бўлган воқеани такси хизматининг катта навбатчисига тушунтирдим. Исм-фамилиясини сўрадим. Лекин у айтишдан бош тортди. Навбатчилар хизмат қилаётган пайтларида исм-фамилияларидан кечиб, рақамга ўтиб олар эканлар. «Исми фамилиям билан ишингиз бўлмасин, — деди номаълум аёл. — Мен тўртинчиман». Шундан сўнг такси хизмати бир эмас, бугунгиси билан иккинчи марта панд бераётганлигини айтдим. Навбатчи аввалига тан олди. Тўғри, такси буюртмангизга бормаганидан хабардорман, — деди у, — лекин бизни ҳам тушунинг. Ҳайдовчиларимиз орасида жуда бетартиб, интизомсиз шахслар бор. Нима қилайлик, шулар билан ишлашга мажбурмиз... «Кейин эса асосий эътиборни меҳмонлар қайси самолёт, поездга кеч қолганлигига қаратди. Қайта-қайта суриштираверди, чамаси менинг гапларим қанчалик рост ёки ёлғон эканлигини синамоқчи эди. Шунда мен гап уларнинг нимага кеч қолганлигида эмас, умуман принцип ҳақида, таксидан фойдаланиш хизматидаги бундай тутуруқсизлик оддий одамгарчилик қоидаларига тўғри келмаслиги ҳақида бораётганини айтдим. Навбатчига бу гап ёқмади. Аччиқ қилиб, трубкани ташлаб қўйди.

Мана шунақа ишлар. Энди ҳар гал Юлдуз Усмонованинг таниш қўшиғини эшитганимда мен унга ҳамоҳанг бўламан: «Сен мени ишонтир...» Нимага, деб сўрарсиз. Такси хизмати мутасаддилари лафзининг ҳалоллигига, бабурд эмаслигига, ваъдасини бажара олишига, умуман алдамаслигига...

Хуршид СОБИРОВ.
Юнусобод даҳаси

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МУХТОРОВ.

Таҳрир ҳайъати: Анвар ЖУРАБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдували ИМОМАЛИЕВ, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Тоҳир МИРҲОДИЕВ, Турғун НАЗАРОВ (масъул котиб), Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ, Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Азим СУЮН, Тонба ТУЛАГАНОВА, Муҳтарама УЛУҒОВА, Сайди УМИРОВ, Норбобо ШАКАРОВ, Муҳаммад Содиқ Муҳаммад ЮСУФ, Ориф ЮНУС.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

Босишга топшириш вақти 21.00
Босишга топширилди 00.00
Индекс 64808 5407 буюртма.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12